

Мирчев, Михаил. Преструктуриране на политическото пространство и властовата география: в перспективите на България, Европа и Света. В: „Преструктуриране на политическото и идеологическото пространство в България, Европа и Света”. Издателски комплекс – УНСС, С., 2015, с. 15-47.

ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА ПОЛИТИЧЕСКОТО ПРОСТРАНСТВО
И ВЛАСТОВАТА ГЕОГРАФИЯ:
В ПЕРСПЕКТИВИТЕ НА БЪЛГАРИЯ, ЕВРОПА И СВЕТА

Първи пленарен доклад

проф. д.с.н. Михаил Мирчев

Катедра „Политология”, УНСС

RESTRUCTURING OF POLITICAL SPACE
AND GEOGRAPHY OF POWER:
IN BULGARIAN, EUROPEAN AND WORLD PERSPECTIVES

First key-note speech

Prof. Mihail Mirchev, Dr.Sc.

Department „Political Science”, UNWE

Анотация

Политическата 2014 г. се анализира като „критична”, като произвеждаща „изборни земетресения”, като подготвяща 2015 г., в която вероятно радикално ще се реструктурира политическото пространство в много от страните на Европа, в Европейския съюз, в сблъсъка между сегашния имперски център – САЩ, и новоформиращата се алтернативна световна икономическа и политическа система – Евразия и БРИКС. Първите две вълни на световната трансформация са в много напреднала фаза. Третата и четвъртата вълна са в началото си. Но те ще набират сила и динамика в следващите 1-2-3 години. След това Светът ще бъде с ново лице, с различно устройство, надявам се и с друг дух.

Анализира се общественият модел на Новия Световен Ред от 90-те години. Чрез социологически макро-модел за обществото като система се показва комплексната нефункционалност на този гло-

балистки модел. Чрез кибернетичния теоретичен модел на Парсънс се показва защо и как обществото натрупва кризисен потенциал, влиза в спирала на упадък, движи се към самовзривяване. Първо, обществото на САЩ, а после и сателитната му имперска система.

Демонстрира се Новият Световен Ред от 90-те години като имперска конструкция в една демократично-хуманна опаковка. Под идеологемната опаковка са показани реалните стратификационни профили на България – рязкото влошаване от 1986 до 2001, а после критичното поляризиране от 2009 до 2011 г. Тук в регионален мащаб е използван стратификационният социологически модел за неравенството и поляризирането в българското общество. А в световен план се ползва и в някаква степен се доразвива моделът на Имануел Уолърстийн от 1974 г. за World System.

Ключови думи: *преструктуриране, политическо пространство, властова география, империя, имперски център, периферия, световна система, обществото като система, стратификационен модел, поляризация, упадък, самовзривяване.*

Abstract

Political 2014 is analyzed as "critical". As well as a year that has produced some "electoral earthquakes". A preparatory year for the next 2015, which probably would radically restructure political space in many countries of Europe and the European Union, within the clash between the current imperial center – US, and recently formed alternative of the global economic and political system – Eurasia and BRICS. The first two waves of the global transformation are in a very advanced level. The third and fourth waves are in their beginning. However, they will gain force and dynamics in the next 1-2-3 years. After that the world will be with a new face, with a different structure, and hopefully with another spirit.

The paper is analyzing the societal model of the New World Order of the 90's. The hypothesis of the complex dysfunctionality of the globalization model is

checked by sociological macro-models for society as a system. The application of Parsons' cybernetics theoretical model shows why and how society is building a crisis potential, entering into a spiral of decline, moving to self-destruction. First, the society of the United States, then its satellite imperial system.

The paper demonstrates the New World Order of the 90's as imperial structure in a democratic-humane wrapping. Under the ideology wrap the actual stratification profiles of Bulgaria – the sharp deterioration from 1986 to 2001, then the critical polarization from 2009 to 2011 are presented. The model of social stratification has been used in the analyses of inequality and polarization in Bulgarian society. The model of Immanuel Wallerstein from 1974, known as World System Theory is used and to some extent elaborated in the analyses of the world society today.

Key words: *restructuring, political space, geography of power, empire, center of empire, periphery, world system, society as a system, stratification model, polarization, decay, self-destruction.*

Започвам от определението на настоящата 2014 г. като политически „критична“, като произвеждаща „изборни земетресения“, които ще продължат и вероятно ще се разгръщат и през идващата 2015 г.

Защо „Критичната“ 2014?¹

Първо, защото продължава да се **раздува спекулативният финансов балон**, който породил кризата през 2008 г. Достигна се дотам, че вече е очевидна слабостта на световната резервна валута – доларът. След кримските събития срещу нея официално застава антидоларовата коалиция, съставена от едни от най-мощните икономики – групата БРИКС. Това са страните, които в момента най-бързо се развиват икономически и военно, социално и обществено. Вероятно през 2015 г. ще заработи и Азиатска банка за инвестиции като гео-политическа алтернатива на МВФ и Световната банка.

Също така вероятно през 2015 г. между страните от БРИКС, Иран, Казахстан, Евразия рязко ще се увеличат търговските договори и финансови разплащания без посредничеството на долара. Това ще бъде голямо ускоряване на световната валутна война.

На второ място, защото **има радикализация на дясното**. По принцип има радикализация на политическото пространство – и в ляво, и в дясно, но дясното вече достигна до своите екст-

ремни форми. С опити за легитимиране на неофашизъм и неонацизъм. Затова се стигна и до геостратегическия сблъсък в Украйна. Една от важните и дори съдбоносни негови характеристики е излизането на европейската и световната сцена на неофашизма, официално подкрепен от „демократичния“ Запад (САЩ, Лондон, Берлин, Брюксел).

Има анализатори, които казват, че от датата 14 март 2014 г., след срещата в Лондон между министър Лавров и Джон Кери, на практика беше обявена и започната с голям интензитет „Новата Студена война“. След преминаването на Крим в друга държавна принадлежност, Европа е в изключително рискова ситуация. Може да започне едно домино на пренареждане на държавни граници. Това пряко засяга България и е реална опасност за териториалната ѝ цялост.

Мога да обобщя:

Живеем в едно изключително **турболентно време**. Вероятно сме **в началото на ново историческо пренареждане** (realignment) – както на геостратегическите полюси, така и на групирането на включените към тях междинни държави и зони. Те ще трябва да решават много тежкия проблем: към коя от геостратегическите зони да се ориентират или преориентират? Или да търсят някаква формула на относителна независимост.

Сред тези страни в междинна зона на световен сблъсък, в зона на „геостратегически разлом“ (по Фукуяма² и Бжежински³) е и България. Тя е точно в една такава гранично-междинна зона и **отново ще има тежък стратегически проблем за своята ориентация**, със съответните икономически и политически стъпки и последици след това. Това е проблемът пред България. **Глобалното влиза в локалното, взривява статуквото му, иска нови стратегически решения и поемане на властова отговорност** от елитите на България.

* * *

В такава ситуация и пред такава перспектива от нас, анализатори и експерти – социолози, икономисти, специалисти по проблеми на медиите и идеологиите, се очакват обобщаващи анализи и системно обосновани прогнози. А не дребнотемие, не анализи „на парче“ за отделни елементи или събития, не разхвърляни гледни точки и позиции, които или са фрагментарни, или „миришат“ на извъннаучна тенденциозност. Очаква се „ангажирано знание“, според термина на Пиер Бурдийо⁴.

Тези анализи трябва да се направят сега, преди голямото избухване, което вече казах, че очаквам да стане през 2015 г. И в Испания след Гърция. И в Обединеното кралство с желанията там за отделяне. И в Германия на Меркел с нейната про-нацистка политика срещу интересите на Европа и на самата Германия. И в съседна Турция, която няма как да не се препъне в своята 13-годишна нео-османска експанзия и връщане към средновековен ислямски тоталитаризъм. И в съседна Македония, която е подготвена за поредна арена на про-ислямската политика на САЩ. И в Близкия Изток, където Ислямска държава генерира ускоряване на стратегията за цялостно преместване и пренареждане на сегашните държавни и национални граници, вкл. отрязване на една трета от територията на сегашна Турция, което може да я тласне като агресор спрямо територията на България – като позволена ѝ от Света компенсация.

С тази изява тук, пред вас, поемам своя личен ангажимент: Първо, за достоверност на използвана фактология. Второ, за обоснованост на хипотези и твърдения. И накрая, да формулирам ориентири за използваемост във властовата практика.

Защото онези, които се занимават с методология на политическите анализи и развитието на обществената система, не би трябвало да правят **нищо спекулативно или самоцелно теоретически**. Трябва да има някакъв смисъл, особено в днешно време, когато се строят мостове към практиката. Ние, от позициите на науката, трябва да съдействаме на практиката. За да се справя тя по-оптимално с кризите и бариерите, които трябва да превъзмогне.⁵

Кризата 2008-2014: реален мащаб и същност

Кризата през 2007-2008 г. започна като ипотечно-застрахователна и банково-финансова. След това се оказа, че е криза на деиндустриализираната „развита“ икономика, която бе препълнена със спекулативни финансови и корпоративни балони. На първо място в САЩ, но и в много от страните в Западна Европа. За периферните страни на тази имперска структура, като България, изобщо да не говорим – мащабна деиндустриализация, рязко свиване на реалната икономика, раздуване на спекулативната „икономика на парите“, масово снижаване на стандарта и качеството на живот, рязка и вече класово непоносима социална поляризираност, наред с криминализация на икономиката и мафиотизиране на властта. Всичко това е **основното структурно противоречие** в сегашната икономика като основна сфера – подсистема на обществото като цяло.

В сферата на материалното производство (ядрото на икономиката)⁶ има структурно противоречие – между произвеждащата и спекулативната икономика, между легитимната и черната икономика, между българската и офшорната икономика, между обществено отговорната и алчната икономика на „корпоративните психопати“. То генерира съответни деградиращи процеси и разцепвания във всички останали сфери на обществото – оттук се получава **системното дестабилизиране на обществото като цяло**. А след дестабилизирането закономерно идва примитивизирането на всички основни сфери и институционални системи в обществото и държавата.

През първите години на Кризата (2008-2010), а и досега, се използва средството „аустерити“, изразяващо се в „наливане“ на обществените пари в закъсалите частни банки. Някои използват метафората, че това е все едно да „гасиш огъня като хвърлиш дърва в него“. Виждаме, че резултатът за 6 години е общо взето плачевен. Банките не фалират, не понасят вина, не поемат отговорност. Обратно, те забогатяват още, стават още по-безогледно безотговорни, пораждат изостряне на основното структурно противоречие в икономиката и обществото, деформират демокрацията и политиката, подлудяват народите и ги революционизират. Последното е неочаквано за тях, но е неизбежно, то е обективно закономерно.

Глобализацията, особено след 2001 г. и по-общо след 1990-та година, доведе в много ускорен темп (така нар. компресия на историческото време) до критична, много рязко изразена, с големи дози **гражданска нетърпимост, социална поляризация**. Не само в страни като България, където някой може да каже нихилистично, че по принцип сме бедни и няма как социалната структура да не бъде поляризирана, но и в целия Западен свят. Богатите страни се революционизират дори преди по-бедните. Това вече наистина е симптом, че **Кризата е същностна, че е Криза на модела, а не е периферна**, не е само в една от сферите или само в един от елементите на кризисната сфера. Не е само в икономиката, не е само във финансовите институции и банките.

На първо място, в „най-богатите“ САЩ са достигнати критични степени на социална поляризация. Нетърпима социална поляризираност, която превръща олигархичните кастови елити в „корпоративни психопати“⁷, а огромната маса население, което е изтиквано към гето-мизерия, вече се революционизира и излиза на улицата, за да излива гнева и агресията си. Дори в САЩ!

Всичко това показва, че кризата **не е просто банково-финансова** или ипотечно-застрахователна, или само икономическа, или само на долара като доминираща световна валута⁸. Тя е **криза на цялата структура на обществото**, на властта и начина на функциониране на обществената система, разбира се – и на социално-класовата стратификационна пирамида и нейното смачкване в средата (среден и нисък слой на средната класа), полярното разкъсване на

елита, отделянето на олигархична безконтролна кастова шапка, както и с премазване на огромна част от работещите и населението като цяло, премазване и избутване надолу към критично обедняване, нетърпима бедност, гето-мизерия и деформиращо социално изключване.

Всичко това се поражда от икономиката и финансите. Кризата се пренася и поражда другите сфери на обществената система. После, от тях, се връща обратно като бумеранг и усилва спиралата на кризата в икономиката. Раждат се демографските кризи и анти-малцинствените репресивни и расистки тенденции. Оттам се генерира дестабилизиране на държавите и се заговаря за смяна на системата и на политическия модел. **„Смяна на системата”, това е ключовият революционен политически лозунг днес.** Вкл. в „системата” на Глобалния Нов Световен Ред след 1990 г.

Стигна се до **възраждане на класическия класов антагонизъм** (по Карл Маркс). Например, в една държава като Испания, с много митинги през миналата 2013 година, класовият антагонизъм беше ясно артикулиран. Работниците са на улицата, за да атакуват не просто елитите, а олигархично-капиталовите елити и техните основни инструменти – банковата система, от една страна, и от друга – политическо-административно властовата система. Така, след като имаше идеологическо запечатване в идеологемите на така нар. Глобализация, сега избуява нещо, което се нарича Алтер-Глобализация. Това е новата контра-култура днес в политиката.

Става дума за идеологическа преоценка и дори за отхвърляне на всички основни „евро-атлантически ценности”. Глобализацията преди да загине властово и финансово, медийно и пропагандно, военно и имперски, започва да загива ценностно и морално. Снобизмът спрямо глобализаторите се стопява. Конформизмът и страхът от тях се изпарява. Примиреността и битовото атомизиране на глобалистките „едноизмерни човечета” (по Херберт Маркузе⁹) вече се революционализира политически и организационно. И забележете, че това не са хора и мощни движения от другия, не-Западен свят. Те са от сърцето на имперския Западен свят, от сърцето на Новия Световен Ред от 90-те, от имперския център – САЩ.

Сега, в началото на 2014 г., докъде стигна Кризата?

До една серия от локални войни и много подозрителни, уж демократични, „цветни” революции. Всички те също са форма на война, но във формата на гражданско стълкновение вътре – едната част от населението се изправя срещу другата. Някаква опозиция срещу официозните политически институции и власти. Тези арабски пролети, оранжеви революции, демократични интервенции, хуманитарни бомбардировки и симулиране на радикални групировки са подозрителни. Нека си припомним държавите, които на практика бяха завзети отвън или взривени отвътре само в последното десетилетие: Ирак, Либия, Египет, Сирия. Това са все големи държави, изключително силни държави, икономически проспериращи държави. Проблемът им е, че те поискаха да се еманципират от колониалните формули и зависимости от „великите” западни държави. Поне от 2010 г. непрекъснато се говори, че ще има подобна война в Иран – огромна държава, изключително силна, еманципираща се. И сега Украйна – огромна държава, с изключителен потенциал.

Дали става дума за някаква криза в сегменти на обществото или за криза на системата на световното общество?

Моделът на натрапвания Нов Световен Ред от 90-те

Ще цитирам Франсис Фукуяма, който казва директно: *„Провалът на Уолстрийт (визирайки началото на кризата от 2008) дискредитира неолибералния модел в днешния свят”*. Този цитат е от статия в „The New Republic” и е откъс от неговата книга, публикувана през Октомври

2014 г., а именно „*Политическият ред и политическият упадък: от индустриалната революция до глобализираната демокрация*“¹⁰.

Упадък, това е възловата дума и на Збигнев Бжежински в неговата книга от 2012 г.

Интересно е какво те определят като сбъркано в неолибералния модел. Според Фукуяма, цитирам: „... *всъщност е нарушен и изпуснат балансът между икономика и политика, между сферата на материалното производство и икономиката, и другата основна сфера на обществото – на политиката и властта*“. Това е класически случай, когато има свръхконцентрация на капитала в управляващата класа, в олигархичната му недосегаема от демокрация и закон каста. Тя продължава да управлява и да се облагодетелства, и самопривилегирова за сметка на социалното битие и прекъсване на перспективата на огромни маси от хората – 1% срещу 99%, 0,01% срещу обществото. Огромни граждански маси надолу по стратификационната пирамида, под високата експертна средна класа, губят благоденствието си и перспективи. Не само ниските аутсайдерски слоеве, но и огромна част от интелигенцията, технологичните работници и техници, голяма част от средната класа, масовото чиновничество. Те са жертвани от свръх-концентрацията на капитал, при това във все по-беззаконни форми. Рязко се разтварят социалните разломи (по Фукуяма, 1999), скъсват се социалните връзки (анти-кохезия).

Всъщност, когато икономиката има обективна нужда от един тип управление, а политическата надстройка прави точно обратното, се получава структурен антагонизъм между тях. Това е така нар. **революционна ситуация** по Маркс. По същество това сега го казва и „гуруто“ Франсис Фукуяма, преоценявайки собствената си апологетика от началото на 90-те години. В новия си анализ той продължава много интересно: „*Либерализацията през тези 20 години, в които тя беше налагана в целия свят – докдето можеше да бъде достигнато, има един голям плюс. Либерализацията с нейните формули носи позитиви в реалния сектор. Определени позитиви в реалния икономически сектор, но заедно с това – пълен банкрут и пълен провал във финансовия сектор. А кое е по-силното в момента в икономическата структура и икономическия процес – това е безспорно финансовата доминация*“.

Така определените от Фукуяма негативи, точно те, ни управляват в момента. Поради това имаме проблеми. Първо, с деиндустриализацията. Второ, с рязкото снижаване на нормата на печалба в реалния сектор. Трето, изпадане в зависимости и премачкване на масовия среден и дребен бизнес. Либерализацията, когато я има реално, носи плюсове в реалния сектор на икономиката, но тя носи минуси във финансовия сектор, когато той бъде монополизиран и доминира тоталитарно над всички и всичко. Създават се големи проблеми с разпределението. То се феодализира полярно, стига се до **изострена до нетърпимост социална поляризация**.

Либерализацията дава големи предимства и привилегии, плюсове и перспектива за високообразованите, за космополитните елити – това е безспорно. Същата тази система премазва работническата класа, ниските трудови и професионални, както и аутсайдерските прослойки. Бих добавил, че премазва и средната класа, защото през този период (двадесет и няколко години), тя се сви като бройка два-три пъти.

Ниската средна класа бе дестабилизирана и голяма част от нея **бе декласирана**. Така тя загуби основните си качества – например, да се бори за демокрация и граждански свободи. По тази ос на трансформиране масовата ниска средна класа се откъсва от върха на пирамидата, поглежда с ужас към нищетата на ниските работнически прослойки. Накрая, вместо гражданска маса, активно поддържаща реалната демократичност и спазването на закона, става обратното – гражданска маса, която подплашено качва на власт брутални тоталитаристи и дори фашисти. Това е описано и обяснено от Ерих Фром в „Бягство от свободата“, относно Германия в началото на 30-те години.¹¹ Политическата деградация в България след 2005 г., с главен герой мутробабаита Бойко Борисов и неговата мафиотизирана ГЕРБ, има същата широка гражданска основа.

Деградирайте „човешкия матр'ал“ в обществото, после чрез неговата подкрепа и подкупна зависимост ще извратите изборния процес, ще вземете и удържите властта, накрая чрез нея ще деградирате икономиката, държавната администрация, атмосферата в публичния живот и медиите. Това, за жалост, е ефективен механизъм за превземане и извращаване на демокрацията, за мафиотизиране на властта и администрациите, за обезсилване на държавата. Социалната база на този процес – смачкването надолу на стратификационния профил на реалното общество, ще покажа ясно по-надолу.

Нататък Фукуяма продължава с друг голям минус на либерализацията и налагания от нея обществен модел. Това е **борбата срещу протекционизма**, икономическия и културния протекционизъм, тоталната борба до превръщането му в една от най-срамните и идеологически неприемливите думи.

Какво означава протекционизъм?

Това е българската държава да си пази българския бизнес, гръцката – гръцкия, унгарската – унгарския. И не само да ги пази и съхранява срещу силата и бруталността на глобалните корпорации и техните местни посланици, но и частично да ги привилегирова пред големите световни корпоративни и финансови акули. Само така „родният“ бизнес би имал сила да оцелява в конкурентния сблъсък – да не бъде погълнат от корпоративните акули, да не бъде превзет от хиперголемите пари, да не стане антинационален под колониално господство на „стратегически инвеститори“.

Глобализацията ни натрапи отваряне. Това „отваряне“ **обезсилва реалната икономика**. И е един много специфичен механизъм, чисто икономически, преди това политически и идеологически механизъм. Отваряне на държавните икономики за финансовите потоци и на голяма доза безконтролност върху всичко това. Това е начинът да се убиват реалните икономики и да се надува финансово-банкерско спекулативен балон. Това е основният механизъм на съвременния империализъм. В България той идва от САЩ като глобална имперска сила. Идва и от Турция като регионална имперска сила. Първо са парите. После са условията за натрапени реформи. Накрая са насилва променени държава и общество, които са все по-враждебни спрямо своя народ, все по-неудобни за живеене, все по-прогонващи към емиграция – за да оцеляват хората ценностно и цивилизационно.

И накрая Фукуяма казва: „липса на умереност“.

Продължавам да цитирам: „*това, в което ни превръща неолибералният модел, е бедствие. Защото липсата на умереност означава една дума, която не се използва: алчност, ирационална алчност на елитите*“. Забележете, казва го не друг, а Фукуяма, който е класик в апологията от началото на 90-те, когато Глобализацията на Еднополюския ред бленуваше историята да приключи своето развитие и да застине под силата на САЩ. Казва го Фукуяма, изразителят на самодоволството на износителите на „свобода, права, демокрация, мултикултурализъм“, и в края на краищата – отварящ умовете за възприемане господството на американските интереси върху целия Свят.

Като определям Фукуяма за апологет, не го съдя. Само акцентирам на основния му смислов код отпреди 22 години.

Когато е писал книгата „*Краят на историята*“ (1992)¹², дори един такъв огромен учен и мислител може да се подведе. Въпросът е след това, когато вижда фактите от живота, когато тези факти ревизират неговата постановка, обективно оспорват неговия модел и теоретичен подход, възприетата от него идеологическа схема, която той обосновава със своите теории и прогнози, тогава да има силата и смелостта да каже: „Аз не бях прав!“. Всъщност, ако сравним „*Краят на историята*“ (1992) с новата му книга от тази година (2014), това сякаш са двама учени с две различни теоретични доминанти, с две проекции върху световната история.

Освен всичко, в днешно време виждаме, че идеологиите толкова мощно се върнаха в живота и в политиката. Под знака, силата и енергията на идеологиите ще бъде объркана цялата 2014 г. и ще видим как ще излезем от нея след 2015 г. Разбира се, като метафора, преди около 5 години излезе сборникът „*Връща ли се часовникът назад*“ на Умберто Еко. Той нито е икономист, нито е социолог, нито борави със статистика, но има сетивност към реалното общество като един гений. В неговата логика, ние можем да допълним и кажем, че **2014 обръща посоката**.

Вероятно през 2015 ще наберем скорост в обратната посока, обратно на Милтън Фрийдмъновия нео-либерализъм. Тази обратна посока ясно и аргументирано е формулирана от Даниел Бел¹³. Още през 1976 г. Той също е от САЩ. Още тогава Бел предлага алтернативно мислене, алтернативно мислене спрямо онова на „чикагските момчета“.

Според Бел **печелившата формула за обществото**, дори в епохата на Глобализация, е: „социалист в икономиката, либерал в политиката, консерватор в културата“.

Социалист в икономиката, за да бъде тя не само в полза на „корпоративните психопати“, разболели се от алчност и високомерие, а за да бъде „приобщаваща икономика“, както е записано в евро-стратегията „Европа 2020“. **Либерал в политиката**, за да има реална демократичност, политически плурализъм, многомерно гражданско представителство във властта и политиката. **Консерватор в културата**, за да не се обезличават народите и нациите, за да съхраняват своята идентичност и социален характер дори в епохата на мултикултурализъм.

Тук може да споменем и други автори.

Другият всеизвестен апологет на цивилизационното превъзходство и световното господство на САЩ е Збигнев Бжежински. Той сега вече говори, че трябва да се смени моделът. През последните години издаде книги, в които последователно развива аргументация, че Америка трябва да си смени модела, а след това – модела на глобализиране на останалия свят. Според Бжежински, **ако не го направи, самата Америка ще катастрофира и ще се разпадне** като общество. Визира времето до 2025 г.

Нека видим и Джордж Сорос, един от неочакваните и най-странни критици на този модел. Той не обобщава теоретически, но в много възлови моменти казва: „*Стига толкова! Трябва да се върнем назад и малко да променим съществени неща, иначе самите ние ще катастрофираме*“.

Преди тях е нобелистът Джоузеф Стиглиц, който е „придворен“ макроикономист от 90-те години. Но от 2003 г. е написал вече 3-4 книги, които са принципно критични към модела.

Другият водещ макроикономист, нобелов лауреат, Пол Кругман, развива подобни тези. Изключително активен, все по-политизиран. Да не говорим за все по-модерния Томас Пикети и Петер Шиф, за Ричард Уолф и Дейвид Харви. Да не говорим за Ноам Чомски и Нейоми Клайн, за Славой Жижек.

Интелектуалната съпротива вече набра огромна мощ. Бедата на Глобализацията и глобализаторите е, че вече **не могат да заглушават гласа ѝ, да изгарят или скриват книгите**. Това вещае победа за Алтер-Глобализацията. При това в скоро време.

Инструмент за анализ на Кризата: на причините и за изходите

Като говорим за модел, имаме ли инструмент, чрез който не просто да вдигаме лозунги „*дайте да сменяме модела*“, а да използваме някакъв методологически ориентир, структурно-функционален, за да можем да даваме препоръки. Кое точно в системата на обществото е объркано и разбъркано, изведено или разцепено, направено неефективно? Нужен е ясен отговор, за да можем да оздравяваме отделните елементи и след това функционалните връзки между тях.

На мен са ми известни, доколкото съм образован социологически и политологически, **три макромодела**, които ни дават **методологически ориентир**. Бихме могли да ги използваме.

Обяснението тук върви исторически отзад-напред.

Започвам с кръглия макромодел, българския. Той е конструиран през 1965 г. Продължавам да смятам, че има изключителна евристична сила.

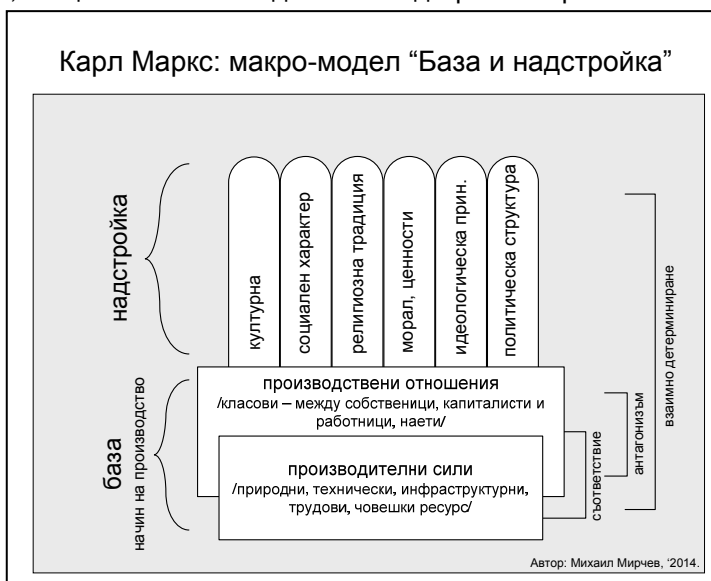
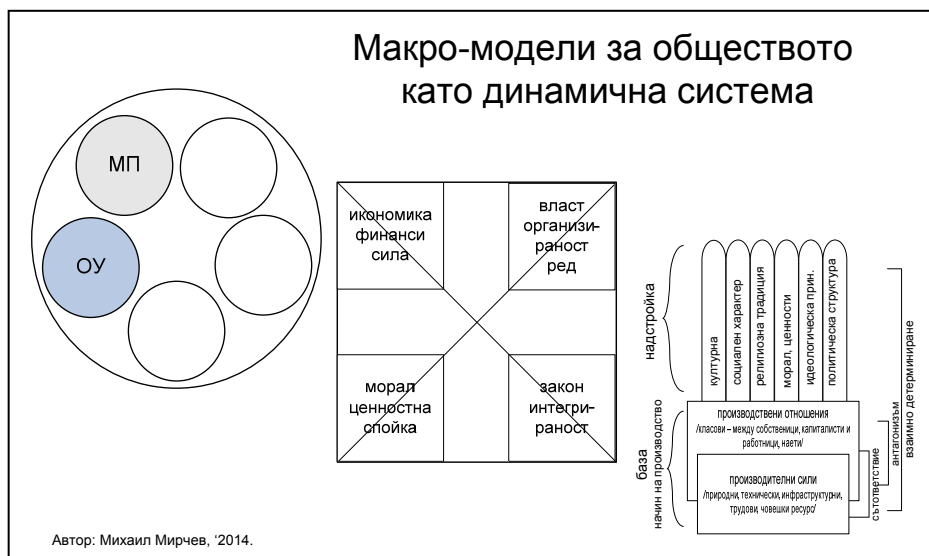
Преди него е класическият модел на Парсънс (1951), разработван от 30-те до 50-те години на XX век. В него е въплътен и се надгражда кибернетичният модел за системата на обществото като начин на функциониране, цикълът на **нормативната информация** в системата, както и **цикълът на нейната енергия**, за да се справя с рискови предизвикателства или нови възможности.

Българският модел, бих казал, търси обяснение за **производителността на системата**, не просто за устойчивостта ѝ. Системата, която, когато функционира, може да произвежда блага и относително хармонично да ги разпределя, за да може да се саморазвива след това. Моделът на Парсънс търси отговор на основния въпрос – как системата да бъде интегрирана, да се постигне максимален интегритет – и вътрешен, и с външната среда, за да бъде на тази основа **устойчива, производителна и ефективна**.

И последният модел, първи по време, е този на Карл Маркс. Марксовата теория за **системното устройство на обществото**, за фундаменталното обществено противоречие, от което се генерират политическите революции, за ценностната и идейната надстройка в реалното общество. Забравеният Маркс с неговата база и надстройка, с класовите отношения и антагонизъм се завръща на сцената. Отхвърленият Маркс отново показва гениалността на теоретико-методологическото си творение отпреди 150 години. Книгите на Маркс вече са сред най-продаваните в Лондон и дори в САЩ. Това е симптоматично.

Марксовият модел откроява първичното и вторичното в обществената система и затова не случайно са избрани термините „база“ и „надстройка“.

Не че надстройката е безсилна спрямо базата. Има определени ситуации, особено политически, в които надстройката се оказва много по-силна и репресираща, и деформираща, и социално-инженерстваща върху базата. Но все пак, от принципна гледна



точка, и в по-дългосрочна историческа и времева перспектива, кое е първичното и кое е вторичното?

Нека приложим методологията на макро-моделите спрямо САЩ.

САЩ в момента практически са финансово банкрутирала държава, но все още притежават огромна сила. Нека се запитаме коя е истинската вътрешна тяхна слабост – от социологическа гледна точка, от системно социологическа гледна точка, която ерозира отвътре цялото им общество?

Вижда се ясно чрез модела на Парсънс.

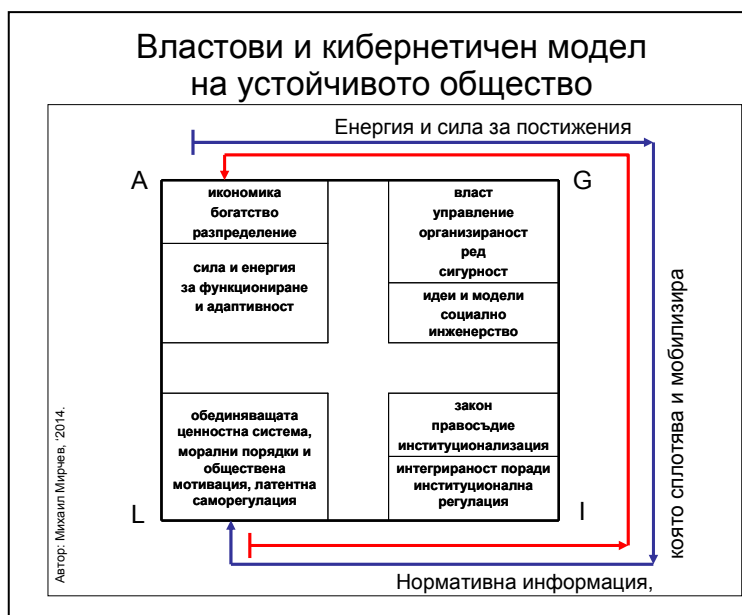
При тях се разпада **латентната спойка (L)**. Там, където е традиционното право по Вебер, където е моралът и гражданските ценности, където би трябвало да действа историческата културна традиция и инстинкт за макро-общност.

След това, тази спойка трябва да се усилва чрез **формално бюрократичното право**, пак по Вебер (I). Там, където вече е правото и законодателната подсистема като универсалната нормативна рамка на всички и всякакви обществени отношения и институционални дейности. Законът е силен, ако стои върху морални смислови кодове, чувство за общност и обща съдба, взаимна отговорност и „органична солидарност“ (по Емил Дюркем). Обратно, законът губи силата си, ако чрез него се злоупотребява, ако е ерозиран от корупция и цинизъм, ако е закон за алчни елити срещу правата и свободите на трудовия народ и срещу устойчивото възпроизводство и благоденствие на нацията. За съжаление, САЩ са затиснати във втория деструктивен практически вариант.

Следва системният ефект от **институционално регулиране** на обществените отношения и дейности чрез властта (G). Властовите органи и учреждения дефинират адекватните за обществото общодържавни цели и осигуряват тяхното постигане. Или обратното, властта действа за непостижими „национални интереси“, предизвиквайки войни и хаос навън, обедняване и поляризация по Света. Но това и така не може до безкрайност. Бумерангът се завръща, тръгва от САЩ и се завръща в САЩ. Светът се опълчва, свива географията и силата на долара, изтегля си капиталите, постига технологично военно превъзходство, отхвърля „евро-атлантическите ценности“, отказва се от либералната демокрация, успешно експериментира нов конвергентен обществен модел (Китай, Русия, Турция, ...).

Икономиката е последният елемент (A). Кога може да е ефективна икономиката, но не само като печалба и пари, а от гледна точка на системата на обществото? Когато, първо, е запазена гражданската морална връзка и бизнесмените не са алчни психопати. Когато след това се спазва законът. И когато има, като надстройка, перспективна държавна регулация.

За съжаление, първото изчезва до голяма степен, а второто и третото, дори и в страна като САЩ, стават все по-неефективни. Така държавата изпуска лостовете на регулацията. В резултат, накрая, икономиката става безконтролна, мегакорпорациите си приватизират обществото като цяло, олигархията затъва в психопатията на самоцелната алчност и кастовото самоизолиране. И тогава



какво? Ами **системата кумулира кризисност, натрупва вътрешен потенциал за самовзривяване**. Като комплексен резултат от системна нефункционалност.

Точно по тази логика апологетът Бжежински, доколкото освен апологет е и рационален анализатор, говори за „упадък“ в системата САЩ, предупреждава за евентуален взрив и разпад на системата, ако упадъкът не бъде овладян и спрян, датира взрива на системата дослед само 13 години (по Стратегическа визия, 2012).

Проблемът на САЩ е, че **имат желание, но вече не им достига енергията; че полагат усилия, но вече не им достига силата**. Системата на обществото им става нефункционална. Така се разрастват макро-структурните противоречия и несъвместимости, че системата върви към самовзривяване. **Империята ще взриви ядрото си. Точно това ще предизвика новото системно преструктуриране и пренареждане** в Западния свят, а след това в Света като цяло.

Първата вълна вече мина – породена от **финансовата криза** от 2008-ма.

Втората вълна сега се разгръща – породена от **Украинските събития, войната в Сирия и Ислямска държава**.

Третата вълна започна и предстои да се разгръща – **алтернативната световна система** на Евразия и БРИКС.

Четвъртата вълна предстои – **взривяване на целия Близък Изток заедно с Турция**, вероятно заедно с Балканите.

Преструктурирането започна. Вече 7-8 години сме в динамиката му. Предстоят ни още „изненади“.

Да се върнем към концептуалния модел на Парсънз. Защо Парсънз **развива кибернетична надстройка в модела си**?

Според мен, защото проследява взаимната връзка между основните сфери и кумулативните цикли в съвместното им функциониране. За да се постигне съответен общо-системен резултат. За да се постига по-малко конфликтност, по-малко вредителство един срещу друг, по-малко неизползване на реално наличен обществен ресурс.

В края на краищата, за да се постига, първо, **устойчивост**, второ, **икономическа ефективност**, трето, **сила на държавата**, четвърто, по-добра **адаптация в променящите се външни условия и среда**, и чак накрая стигаме до икономиката. Ето, това е кибернетичната част от този модел – това е цикълът на „информацията“ (от L, през I и G, до A). Но не на каквато и да е информация, а трябва ясно да кажем: на **нормативната информация за моделите за поведение и дейност** – така че да има **съчетаване между индивидуални, групови, общностни, общо-държавни и общонационални интереси**.

Ето, точно този кибернетичен информационен цикъл в обществото на САЩ се разпада. Затова и системата на обществото навлиза в безредие и хаос. Ценностите не свързват. Законът е за злоупотреба. Властите обезумяват. Корпорациите подлудяват всички и всичко. Хаосът е неизбежен.

По същия начин – по обратния път (от A, през G и I, до L), се обяснява и показва откъде и как идва и се **кумулира силата, откъде идва енергията** – за да се решават в държавата съвременните проблеми, за да има бърз ръст, за да има натрупване, за да има съпротива срещу външни опасности, за да може да се разширява зоната на влияние на големите държави с имперски амбиции. Откъде идва силата?

Силата идва от икономиката, от парите, от корпорацията, от стоките, от услугите (A). Това обаче, ако не бъде подкрепено и контролирано от държавата, има малък или обратен ефект (G). Ако не е законодателно закрепено и легализирано, също има малък или обратен ефект (I). Ако не се стигне и до масовата ценностна система и психика, която да съединява и сплотява, а не да противопоставя и агресира, икономиката продължава да виси, превръща се в корупционна и криминална (L). Ако има натрупване и кумулиране: икономика, плюс здрава държава, плюс ин-

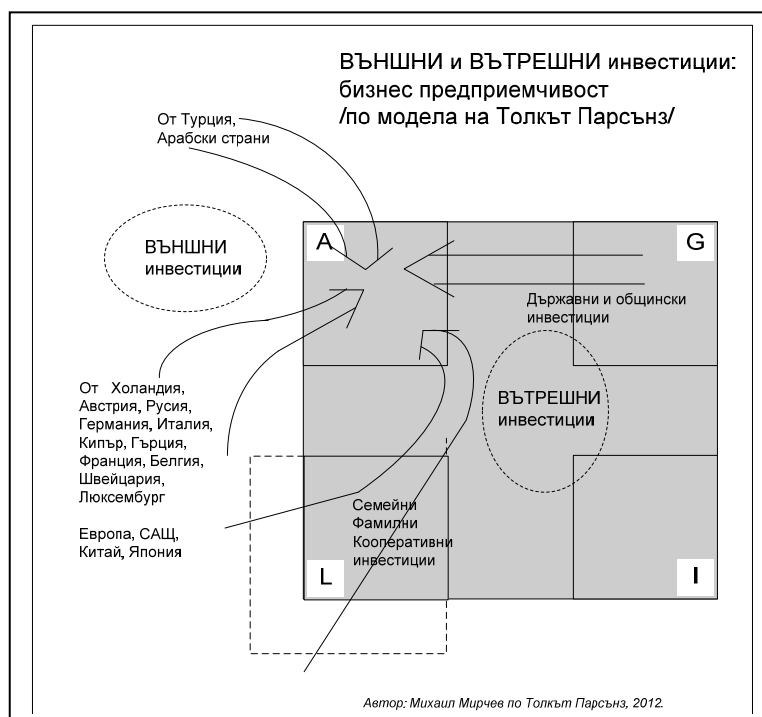
тегриращ закон, плюс съхранена гражданска социална и морална спойка, кохезия – това е устойчивото общество.

Обратно, използвайки този модел, се вижда как се генерират съвременните кризи на структурно, макро-структурно равнище, вътре в обществената система. Сега тук разглеждам държавата САЩ, всичките ѝ проблеми са тук.

Ако разгледаме държавата и обществото на България, всичките ни проблеми са тук, системната криза на икономика и държава ясно се виждат тук – чрез този теоретичен модел за обществото и неговата методологическа сила в анализите, в диагнозата, при прогнозиране.

Нещо по-конкретно.

Направих един анализ за **икономическите функции на съвременното семейство като стопански и икономически субект – конкурент на външните инвестиции.**¹⁴ Анализирах външните инвестиции срещу онези, които идват от семействата. Но не от 20-те свръх-богати фамилии, а от петстотинте хиляди „дребосъка”. Една огромна гражданска маса, която нещо прави – инициативно, много гъвкаво, продуктивно, с ниска норма на печалба, но упорито. Това са малки зрънца, които се натрупат в общ обществен план. Семейните инвестиции от масовия човек, включително на не особено богатите, като маса пари. Ако може по някакъв начин това да се изчисли, съм дълбоко убеден, че така прокламираните външни инвестиции спрямо дифузно латентните по линия на домакинствата, включително сив сектор, спрямо



държавните и общинските инвестиции, всъщност това число не може да бъде много по-голямо.

Икономиката е здравословна, когато **тези три субекта на инвестиране са балансирани** – дават им се специфични стимули. А не държавните инвестиции да бъдат negliжирани и идеологически стигматизирани, а семейните инвестиции и бизнес да бъдат премачквани по всякакъв начин, като се дава път само на супер големи, при това чуждестранни инвестиции, само на така нар. „стратегически инвеститори”.

Друг премълчаван проблем: **българската икономика, когато оперира в България, но не е българска като собственост**, физически номинално е елемент на нашата обществена система, но **реално е елемент на друга обществена система**. Тук ви предлагам друга схема, от която се вижда, че когато в една от сферите рязко се свие пропорцията и структурата, това веднага се отразява в другите сфери.

Вижте, само за четири години в България – от 90-та до 94-та, половината индустрия и 80% от земеделието изчезват, 1 млн. от работещите са изхвърлени в безработица. Само за 4 години 25% от всички работещи са изхвърлени като ненужни безработни. И веднага да потърсим какво става в другата сфера. Например, в сферата на възпроизводство на населението, в семейството, тези 1 млн. къде са? Тук ли остават или системата ги прогонва в емиграция? Имат ли смелост да раждат деца? Как се справят със своята „излишност“ и ситуацията на деградиране?

Тези един милион изхвърлени безработни са минимум в 700 000 домакинства. Хората остават без работа и без шанс да си намерят работа по професията си на нивото на позицията, на която са работили, на нивото на квалификационното равнище, откъдето са отпаднали. Какъв ефект се пренася от сферата на икономиката към сферата на семейството (възпроизводство на населението)? Първо, доходите се свиват. Второ, бързо се потъва в свръхнесигурност и паника от откъснатата перспектива. Веднага се въздейства върху ценностите. Младите поколения започват да казват: „*Ми, аз защо да уча бе, тате, я виж ти с твоето учене докъде я докара*“.

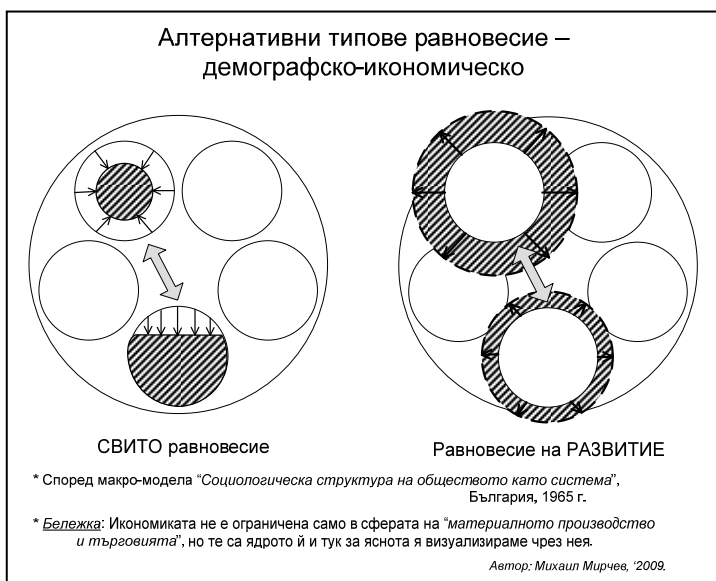
След това всичко се пренася към сферата на политиката, към духовната сфера, в телевизора – към втората, третата и четвъртата сфери.

Когато едната сфера „повлече крак“, проблемите и деградирането се прехвърля към другите сфери в системата на обществото. Защото в системата има структурно-функционални връзки и те действат абсолютно закономерно – без никого да питат. Системата бързо от едно ниво на равновесие, минават 5-10-15 години, и отива в ново ниво на равновесие. В случая с Прехода в България след 1990 г. – **от високо към драстично по-ниско качествено ниво на равновесие**.

Достатъчно равновесно е българското общество през 1988 г., видимо е равновесно и през 2008 г. Но това са системни равновесия на един и същи народ, общество и държава, но на две различни качествени равнища. Всички тези неща се виждат много ясно, когато методологически се използва макро-модел.

В момента се **възражда типичен класов антагонизъм**, защото срещу работодателите, които имат все по свита и особена структура, стоят свръх експлоатираните наети. Действат механизми не просто за задържане на ниските възнаграждения, но в момента продължават усилията за намаляването им още и още. Междувременно е изхвърлена една огромна армия нормални хора, които искат да работят и да се реализират чрез продуктивност, към така нар. „класа на излишните“¹⁵. В България тя е около 1,5 млн. Само 600 000 са безработните – регистрирани, плюс така наречените обезсърчени, които не се регистрират, но фактически са безработни. А като сложите още около 1 млн. трудова емиграция, които са отишли някъде навън, не защото отиват на по-добро място, а защото тук просто нямат минимални условия за оцеляване.

Новият класов антагонизъм – той просто ни удря в очите. Не е нужно да сме и толкова големи теоретици, за да го виждаме. Ако се върнем към Маркс, всички тези неща си се подреждат и концептуално. Въпросът сега пред нас е идеологически – да имаме смелостта да започнем да използваме и този инструмент, **методологически инструмент – макро-моделите**, които от



приказките за бедност и неравенства ни качват до проблематиката на новия класов антагонизъм и неговата системна детерминираност.

В момента се създава не нещо друго, а **революционна ситуация**. Дясното се радикализира, за да може да удържа ситуацията. Отдолу – лявото, също се радикализира. Защото умерените леви и центристски партии вече се показва, че не защитават в необходимата степен, нито с последователност и ефективност, интересите на ошетените средни, ниски и още по-ниски и аутсайдерски слоеве. Затова се радикализира днес политиката. Така Европа стигна до Украйна и нео-нацистката хунта от Февруари 2014 г.

Новият Световен Ред от 90-те: като имперска конструкция в демократично-хуманна опаковка

Геоикономически, как си представям нещата? Имаме антидоларов алианс, който започва да действа финансово, и при това много жестоко, срещу САЩ. Става дума за стотици милиарди долари, които се изтеглят само за седмици, няколко пъти, и това нещо ще продължава. Става дума за Русия, Китай, Индия, Бразилия и Южна Африка, както и още две държави, които са готови да влязат в този алианс – Иран и Аржентина. Представете си за каква част от населението на човечеството, какви динамични икономики и какви общества правят едно нещо, обратно на глобализирания свят. Ние разрушаваме и смачкваме средната класа, а във всичките тези общества съвсем целенасочено, по икономически и политически път, ѝ се генерира обем, и мощ, и самочувствие, и по-високо цивилизационно равнище. Това е друг Свят, друга Земя. Само като гледаме какво се случва с динамиката на стратификационните профили в глобализирания свят, американско-европейския, и от друга страна – в БРИКС+.

Реиндустриализация в страните от БРИКС – те сега са световните фабрики на човечеството. Дори в България в момента се говори за реиндустриализация. Кабинетът Орешарски (2013-14) обяви такава стратегическа програма – интензивен процес, управляван чрез държавата, с хоризонт 2020 г. За да се случи това, трябва да имаме регулиране и омекотяване на абсолютната доминанта в момента, която е свръх-концентрираният финансов капитал, спукването на дериватните балони. Вземете предвид новата псевдовалута, така нар. Bit coin, връщането към златния стандарт, към реалната производителна икономика. Разбира се, под контрола на не каква да е, а на отговорната към обществото си държава.

Всъщност, ние сме вече в двуполусен свят. Вторият полюс е изграден, само че не е една държава, а са 5+2 (БРИКС + Аржентина и Иран). Интензивно ще се включват още държави – от Евразия, от Латинска Америка, от периферията на Европа.

Русия не е най-богатата икономика, но има един уникален ресурс, който прави нея и Китай втори полюс. Срещу другата страна, където не е само САЩ, а е много по-коректно да кажем, че стоят САЩ, Великобритания и Израел. Единият полюс е с 3 елемента, а другият с 2+3+2+2 елемента. От гледна точка на вида на държавата и вида на обществото в единия случай става дума за **неолиберална държава**, а в другия – за **социална държава**. И двете са **капиталистически**, но едната е либерална, а другата – социална.

От гледна точка на процентите всяка държава привилегирова част от своето население. Съвсем грубо какво означава това? Либералната държава – 1% + 4% (по-долу ще се онагледим какво е разпределението на богатството) + още 5%, които се „присламчват“ към първите. Докато социалната западна държава от капиталистически вид работи за 1% + 9% + 10% и още 20%, които се „присламчват“ към тях. В единия случай само 10% от цялата вертикална структура на населението се ползват от облаги, а в другия са поне 40%.

В случай като Германия са поне 60%, но държавата им е много богата и добре организирана, с натрупване на всякакъв вид капитал.

Двуполюсен идеологически свят: предпоставка за формиране на алтернативен гео-стратегически полюс

От едната страна са Милтън Фридман и Чикагската школа, а от другата – връщане към Кейнсианството или модифицирани, близки до неговите, формули на Марксизма. Затова има такъв голям интерес в последните години от страна на Западния свят – при това не само в европейските страни като Франция, Италия и Испания, но интересът вече се пренася към Англия и САЩ. В САЩ се появиха марксисти в университетите, не ги уволняват, аудиториите им са пълни, лекциите им имат огромно разпространение чрез интернет. Вероятно всичко това на българските колеги, запечатани в идеологемите на антимакарксизма и късоумния „антикомунизъм“, им звучи като просто недопустимо. Как е възможно? Не само че е възможно, но вече става на практика и много колеги закъсняват. Закъсняват в обръщането отново към кейнсиански контрамерки.¹⁶

Тук, в България, си имаме демокрация, по Конституцията сме си демокрация, имаме си и Избирателен кодекс. Но дали е демократична нашата демокрация? Зададох си въпроса – когато имаме истинска демократичност, чия е заслугата? Само на елитите ли?

Според мен, за да имаме устойчива истинска демокрация трябва отгоре да има **добронамерени демократични елити**. По средата и надолу трябва да има **огромна гражданска маса, която да е заинтересована** да има гражданска демокрация – да има необходимата степен на цивилизованост и култура, да може да прави така нар. информиран избор, да носи философията на демократично устроено общество. Всички тези хора надолу по пирамидата да считат, че това е по-благоприятното за тях. Защото откъм елитите винаги текат усилия демокрацията надолу да бъде отрязана и подрязана, да ѝ бъде отнето съдържанието, да остане само проформа, като някакъв театрален изборен механизъм. Някой трябва да се съпротивлява на тези усилия от страна на елитите демокрацията да бъде минимизирана и изопачена.

Когато изчезва демокрацията и се превръща само във фасада, кой е виновен?

Дали само лошите елити са виновни? Или се оказва, че **огромна част от гражданите също не искат демокрация, всъщност тя не им е удобна или не я разбират, или нямат култура за демократично поведение и реакция**. Спомнете си Ерих Фром и неговата книга „*Бягство от свободата*“¹⁷. Става дума за 30-те години на XX век, в Германия. Това е великият и просветен немски народ, който не само бяга от свободата, но и от демокрацията, избират си един фашистки, нацистки, абсолютно тоталитарен режим, подчиняват му се, в някаква степен дори го обожествяват в продължение на 10-ина години.

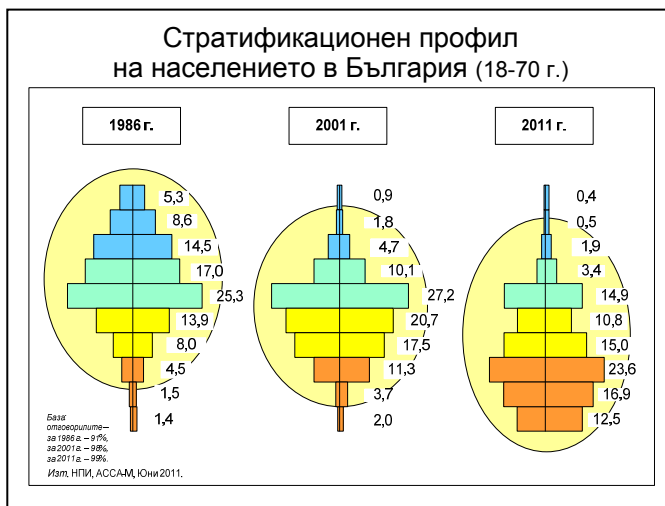
Те очакват от него добри неща и в първите 7-8 години същият този велик германски народ, обслужвайки своя национален егоизъм, се е облагодетелствал от тази своя нацистка централистична тоталитарна власт. Няма елементарно обяснение как може в една демократична, просветена, и толкова културна страна в Европа да се появи явление като нацизмът? За мен социологическото обяснение е, че за да има надеждно отстояване на демокрацията, трябва да има **съчетаване на култура и добра воля** от страна на елитите отгоре-надолу, наред с масова психика и доминираща гражданска култура, с **настойчиво гражданско усилие отдолу-нагоре**. Демокрацията се формира и след това отстоява само при такова **двупосочно съвместно усилие отдолу и отгоре**. Демокрацията непрекъснато трябва да оцелява, да бъде пазена срещу онези, които искат да ни я откраднат.

Както и обратното – когато изведнъж се окаже, че демокрацията е изчезнала, не можем да прехвърляме цялата вина върху елитите, а ние, уж честните и праведни обикновени хорица, да се представяме, че сме „непричом“, че сме само жертва. **Народът е съучастник**. Нататък показвам **обективната основа** за такова **народно антидемократично съучастие**.

Стратификационният профил – развитие в деградирането¹⁸

Вижте как е деградирал стратификационният профил на населението в България. Проследяваме 1986, 2001 и 2011 г. – това е самооценка на хората, емпирично социологическо изследване, валидно за цялото пълнолетно население, с уникално голяма извадка от 9 000 души. Вероятно моята агенция АССА-М е единствената, която разполага с такива данни.

Вижте как се оценяват по 10-степенна скала. Въпросът е: *Къде сте били позиционирани Вие и Вашето семейство през 1986, 2001 и 2011 г.?*



Благоденстващата зона на елитите и високите средни класи – вижте колко много са били, колко стават в края на Прехода и колко се свиват в разгара на Кризата.

Ниската средна класа и, как да го кажа, по-аристократичните среди на ниската работническа класа – вижте колко са били през 1986 г. и как декласиращо започват да се смъкват през 2001 г. И как изчезват през 2011 г. Къде изчезват?

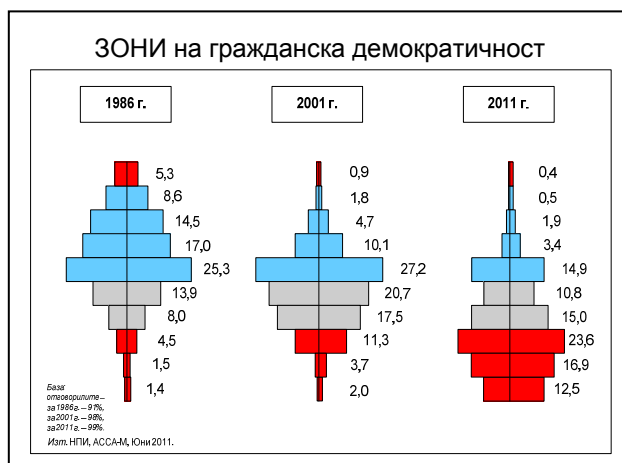
Ами пропадат надолу. Към зоната на относителна бедност. В статистиката има индекс за дълбочината на бедността – пропадат към дълбоката относителна бедност. Тази, която гледа към мизерията с песимизъм, а не тази, която гледа към средната класа с надежда, че още малко усилие и ще се вдигне нагоре. Вижте колко са били през 1986, как набъбват тройно през 2001, а после през 2011 намаляват. Защо намаляват? Защото са пропаднали още надолу в зоната на мизерстващата бедност, на гето-аутсайдерските общности. Това са най-долните три елемента – вижте колко са били, колко са станали само в този сегмент и как набъбват през 2011 г.

Извинете, но каква част от тази социална структура разбира от демокрация, харесва демокрацията като политическо, обществено и икономическо устройство? Каква част от тази структура, когато дойдат избори, гледа телевизия, мисли и спори, чете програми и търси из учебника да разбере политиката, за да направи информиран избор, и след това отива съзнателно и суверенно да даде своя вот? Каква част от обществото е това?

Най-ниските три нива от графиката не знаят на кой свят съществуват, те са или на

племенно равнище или на закопчано феодално равнище на съществуване. Каква демокрация там и от тях? Та това са житейски структури от XIII, от XVIII век, не от XX или XXI век.

Онези, които следят и мислят, правят до голяма степен своя индивидуален, информиран избор са в горните 4-5 слоя. Те са в състояние да разпознаят посегателствата срещу демокра-



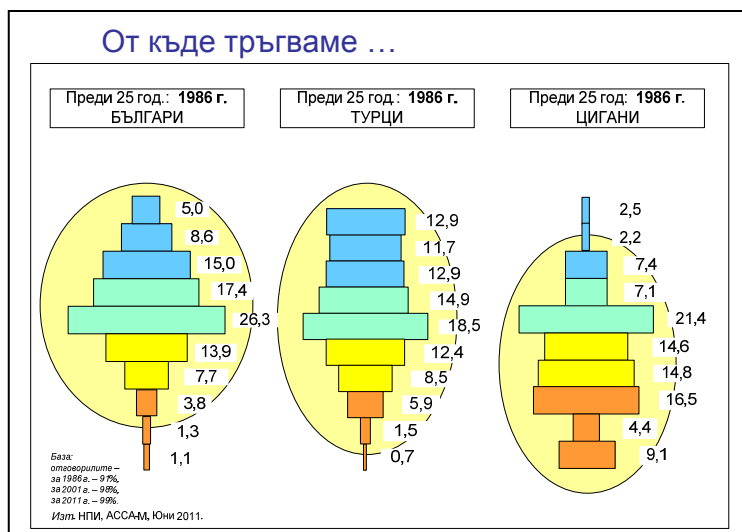
цията. Те имат мотивация и развиват някакво контрадействие, за да я запазват. Но вижте как се свиват като брой и като процент, свиват се до незначително малцинство, което вече не е в състояние да предопределя общия демократичен дух в обществото. Вижте как намаляват през 2001 и драстично – през 2011 г.

Много елементарно се говори в момента по **темата купени гласове**. Имаше 12 години, в които се купуваха само цигански гласове. Но от 2011 г. се купуват все по-масово и български. При това не само сред ниско образовани хора – вече се купуват и гласове на достатъчно високо образовани български младежи и възрастни. Обясненията може да ги търсим тук – в деградиранието на стратификационния граждански профил.

Ще покажа **трите основни етно-народностни общности**: българи-християни, български турци и български цигани.

През 1986 г. имаме класически профил на общество на средната класа. Вижте специално завишената самооценка на българските турци. Това са хората от миньорски селища, от периферията на страната, за която преди 1989 г. българското общество даваше двойно, тройно по-големи заплати. Осигуряваха специално медицинско обслужване, специални социални и всякакви услуги, децата по квоти бяха приемани да следват висше образование. Много е любопитна тази оценка за българските турци, чиито права били нарушени, били онеправдани при социализма до 1989 г.

Вижте „братята“ цигани. Какво ви изненадва? Не са били всички гето-цигани. През 1986 г. доста малка част, само 13%, са такива. Но вижте в средната зона колко са много. Това означава, че тогава те са били интегрирани, работещи, учещи. Въвлечени в образователната система, работят нещо по заводи и в земеделието, не само в чистотата. Повечето са били интегрирани тогава, с цивилизовани форми на труд и живот. Очевидно тенденцията сред циганите тогава е била такава.

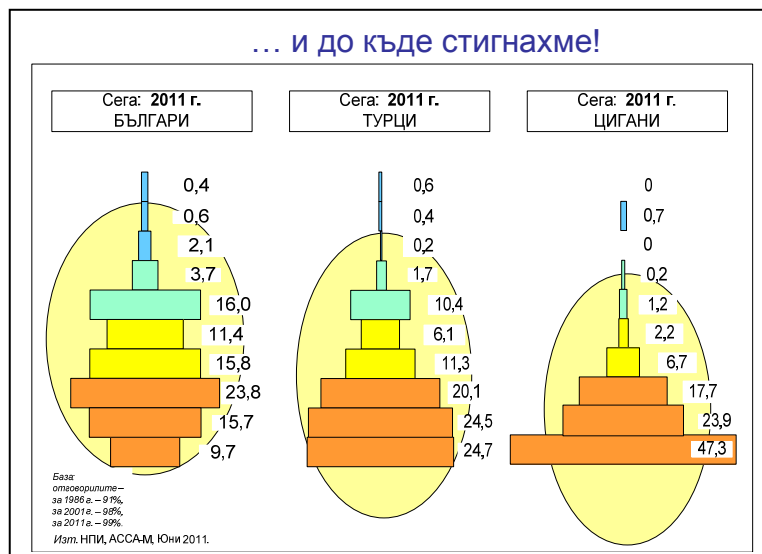


Ще ви дам едно число – от 50-те до 80-те години на XX век неграмотността при циганите беше намалена от 65% до 30%. Само за 15 години, от 1990 до 2005 г., масовата неграмотност при тази общност си възвръща ръста отпреди 50-те години. Сега, при демокрацията и гражданските права, циганският стратификационен профил се е срутил катастрофално надолу, извънцивилизационно – не само като неграмотност, но и като девиантност и асоциалност. Повсеместно и като групова норма, когато става дума за гето-общности.

Вижте какво е станало с българите, как се е „напомпала“ ниската бедност, включително най-ниската зона на бедност. Масовото обедняване и пропадане на средната и на работническата класа води до затъване в крайна бедност вече на 25% от българите-християни.

Вижте турците – под вещото ръководство на своята партия ДПС, под грижата на демократичната държава за техните права, какво е станало с тях? Катастрофално пропадане на стратификационния профил надолу. Превръщането му във феодален. Феодалите от ДПС успяха да си произведат феодализирана гражданска маса. Тя бе върната исторически назад в средновековен цивилизационен модел.

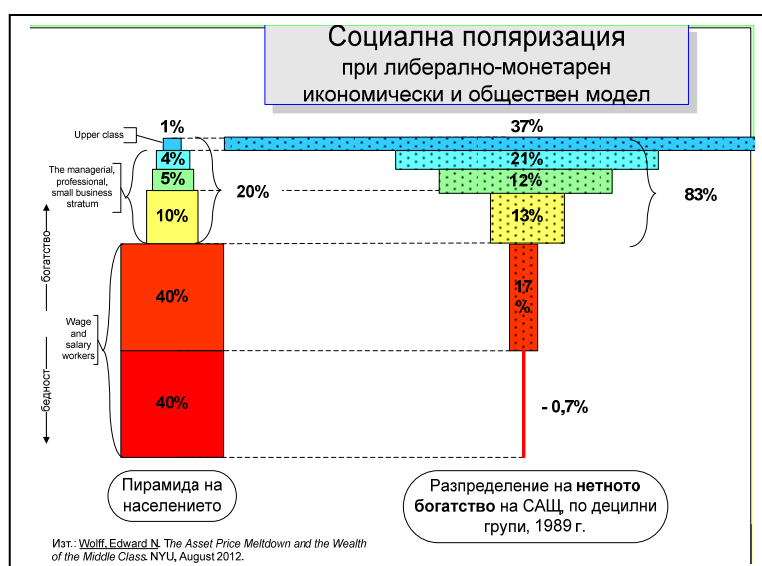
И вижте циганите при такова девиантно ухаждане в социален план – какво се случва с тях? Изчезват им елитите, изчезва им ниската средна класа, стопяват се сред масовия работнически компонент. Затъват в дълбока бедност, огромна част се скупчват в гето-общностите – 47%, плюс граничните още 24%. Това е социална катастрофа. Разбира се, под фанфарите за свобода и демокрация, и за културна автономия – вече 25 години.



Откъде тръгнахме и докъде стигнахме? Графиките ясно илюстрират социалната катастрофа, реализирана в България за 2 десетилетия демократичен и свободен Преход. Жертва е нацията като цяло. Жертва е националното мнозинство, което е изтласкано надолу – към бедност и примитивизиране, към несигурност и безперспективност, към отнемане на националното достойнство.

Жертва са и двете малцинства. Едното, което си има една обгрижваща го етническа партия и тя фактически обричаша огромната маса „свой електорат“ на обедняване и бедност, на примитивизиране – първо, икономическо и професионално, второ, регионално и културно, трето, политически и граждански.

Другото малцинство си няма своя голяма и силна партия, но е обект на систематично подкупване от страна на държавата и властовите партии, за да се затварят и деградират в гетата си, после да са безработна маса за изборно експлоатиране, и накрая, за да са взривна маса, чрез която да се създава напрежение в държавата, до крайностите на гето-метежи и гражданска война.



Пред такива жестоки реалности виждаме колко неудобни са стратификационните профили, показани по-горе. Те демонстрират обективната социална база за безумията в политическата надстройка в България. Бедствието предстои. Сега тук виждаме обективната му социална предпоставка.

Ето го и полярният модел на САЩ, от който България взе образец. Това е към 1989 и към 2010 г., т.е. 20 години по-късно – преди Глобализацията, и в разгара на Кризата. Вижте, не е голяма разликата. 83% от цялото национално богатство се владее от 20% от населението, други 40% от населението владее 17%, а последните 40% са дори с минусова стойност – пропорцията между дълг и активи е малко в полза на дълга.

20 години по-късно, в началото на Кризата в САЩ, се увеличава процентът на владяното богатство от горните 20% на населението – от 83% до 89%. Но погледнете върховия 1%. Той вече владее 1/3 от цялото богатство. Другите 4%, точно под елита, владееят 28% от цялото богатство, 5% обслужваща интелигенция на елитите владееят 14% от цялото богатство. Оцеляващата средна класа удържа своите 12% богатство. И оттам нататък на практика има поголовен срив и мизерия. Масова мизерия в САЩ – рекламираният в Света образец за личен просперитет и обществено богатство!

Всъщност това е профил с 10% плюс 10% срещу цялата останала гражданска структура – 40% оцеляващи, плюс 40% бедстващи. Красота! Образец за подражаване!

Погледнато честно и с реализъм, това е социален профил на критична социална поляризация. При това в такава „образцова“ държава като САЩ, която твърди, че продължава да бъде най-богатата държава с най-благоденстващ народ.

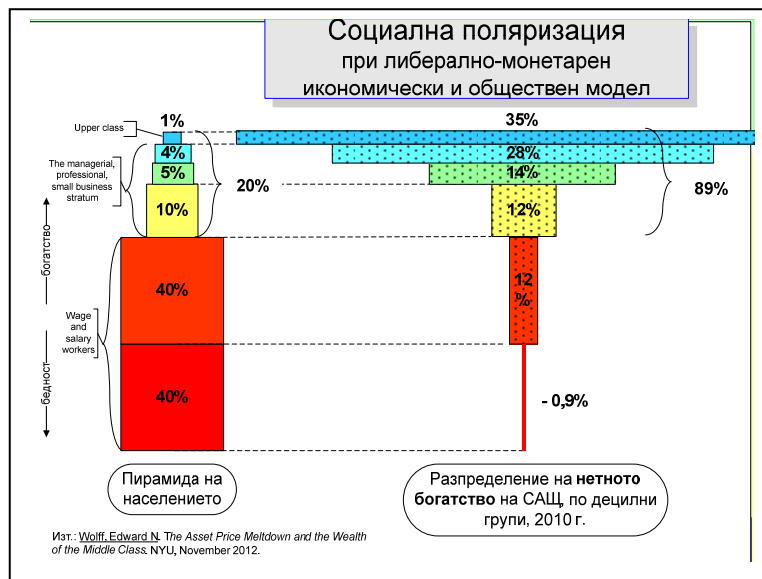
Между другото, прословутата здравна реформа на Обама иска да вкара ето тези мизерстващи 40% да се лекуват в болниците. Те сега нямат пари да се лекуват, нямат социални осигуровки. Но са живи хора, живеят сред „либерална демокрация“. Нали и те имат основни граждански права?

Както знаете, вече 3-4 години на Обама не му дават да направи своята Обама Care реформа. И това е моделът, който България заимства. Това е нео-либералният модел с неговия екстремизъм.

Вместо България да заимства социалния модел от Германия или Гърция. Германия – много е далече, много е голяма, много е особена. Или да заимстваме модела от Гърция. Но казват, че Гърция била в криза, в изключително тежка криза. У нас сега дори се злорадства по този повод.

Но нито тяхната, нито нашата сегашна криза не е и **не може да бъде извинение за нашето „изпреварващо“ затъване в краен либерализъм**, в критична социална поляризираност, за изкуственото задържане на мизерните ни пенсии и заплати. Трябва да не забравяме, че социалната структура на Гърция е много здравословна и продължава да бъде такава – въпреки кризата там. Имат огромна маса население, която продължава да бъде активна и да се бори против посегателството срещу тези социални структури, придобивки, пенсии, минимални работни заплати, право на труд, охрана от държавата на всички тези придобивки. Кризата в Гърция е във финансовите структури, в политическата надстройка, в начина на функциониране на държавата, но социалната база на обществото е изключително здравословна и все още оцеляваща.

Затова моето дълбоко убеждение е, че на Гърция няма да се случи това, което се случи на България. На нас ни **беше разрушена социалната структура** и затова ние **не успяваме да излезем от кризата** – деструкцията тече вече 25 години. Докато върху Гърция отскоро се стовари огромната криза. Тяхната социална структура е все още много жизнеспособна. И затова кризата при тях ще мине някак си по върховете. Ще има проблеми и масовият грък, ще има период на масово обедняване, но обществото ще излезе от тази криза в добра кондиция и с много добра перспектива – и за народа, и за държавата.



Ако чрез използвания по-горе относно упадъка на САЩ макро-модел на Парсънз проиграем кризата в Гърция, ще видим обратния резултат – не към упадък и самовзривяване, а към стабилизиране и възстановяване. Сред народа на Гърция има изключително **силна ценностна спойка (L)**. Там **законът действа ефективно** и ще го активират допълнително срещу корупцията, корпоративните издевателства, бежанската инвазия, неплащането на данъци, битовата пресътпност (I). **Властите са амбицирани да рационализират управлението** с ясни цели и да отстояват националния интерес и устойчивостта на държавата и обществото (G). Накрая, **икономиката е под контрола на своята държава** и няма да ѝ бъде разрешено да изсмуква и ерозира обществото (A). На базата на тази своя системна сила и енергия **Гърция ще успее да се пребори с Европа, за своите интереси**. Вероятно ще успее. Вероятно Давид ще надмогне Голиат – в лицето на западните кредитори и Тройката.

Преструктуриране на политическата и идеологическата надстройка

Социалната поляризираност вече достигна до **непоносими форми и мащабност**. Както като деградираща мизерия за огромна част от населението, така и като нетърпимо олигархическо откъсване на минимална по численост елитарна група. Така също и на фактическо изключване от пълноценен труд и обществен живот на нарастващ дял от ниската средна класа и от съвременната работническа класа, от интелигенцията и образованата младеж.

В глобален обхват през последните 2 десетилетия се съчетаха 2 фактора: **олигархизиране на елитите и властта**, наред с **новата информационна-компютърна-технологична революция**. Огромна част от живия труд става излишен – **технологите изхвърлят хората** от производството и от услугите. А олигархията **не развива компенсираща** социално-ориентирана икономика – алчността за растеж изкуствено ограничава работните места. И така масата на трудово излишните набъбва критично.

Мощната дигитална стратификация разделя работната сила на два противопоставени слоя: **привилегированите професии**, които обслужват властта и медиите, политиката и технологиите, компютърните и информационните системи, от една страна, и от друга – „**прекариата**”, т.е. всички традиционни професии, от „обикновения” интелигент и традиционния учител, през масовия чиновник и обслужващ персонал, до работника в заводите, търговията и туризма, в земеделието и занаятите¹⁹.

Едните получават високи и много високи възнаграждения, усвояват космополитно самочувствие, отдават се на културата на забавлението и хипер-консумативността.

Другите относително обедняват, треперят от страх пред бъдещето, панически разселват децата си далеч по чужбината, примиряват се със стратегията на оцеляване, отчуждават се не само от институциите и държавата, но и от своите органични общности и хората около себе си.

Съвременното европейско общество фактически се **разцепва на две части**: хората с перспектива и оцеляващите, хората с цивилизационно високомерие и затъващите в примитивизъм и отчаяние. В съвременното глобализирано общество вече **доминират 2 смислови кода: на прогреса и на оцеляването**; този на прогреса и благоденствието срещу този на оцеляването и маргиналността.

Над тази ценностна и смислова база се конструира и **новото политическо позициониране**.

Има отчетлива тенденция към **радикализиране на дясното**.

То трябва да удържа Анти-Глобалистката вълна, надигането на народите, връщането към класово идеологическо мислене. Закономерно **дясното става фашизоидно, расистко, агре-**

сивно. Закономерно удържането на власт стига до войната като последно самосъхраняващо средство.

Но тук нека уточним. Самото радикално дясно се разделя на два фронта. От едната страна е **дясното, удържащо властта на глобалната олигархия**, на глобалните институции, на глобалните корпорации и финансови центрове. Това е **дясното на статуквото**. Тук са управляващите в Европа десни партии, доминиращата все още Европейска народна партия, лидерството на Ангела Меркел и Дейвид Камерън. Точно те се радикализират на практика, фашизоидно. Това ясно се вижда чрез подкрепата им за нео-нацистката хунта в Киев и гражданската война в Украйна.

От другата страна е **патриотичното крайно дясно, националистичното крайно дясно**. Това е все по-гласовита и практически ефективна опозиция на глобалисткото крайно дясно. Има усиляващ се **сблъсък на дясно срещу дясно**. Политическа Европа на 2014 и 2015 се и ще се движи в тази посока с нарастваща енергия. Нека да споменем само няколко символни страни в Европа: Унгария, Франция, Гърция. И още поне 10-ина в ЕС, в които крайно десните патриотично-центрирани националистични формации набъбват, събират гласове и проценти, влизат в парламентите, гласът им се чува все повече. Гласът на евроскептицизма и анти- или алтерглобализма.

Закономерна е ответната **реактивност на политическото ляво**. Тя става все по-видима, все по-респектираща, все по-овластена.

Да изброяваме ли отново символните страни? Гърция, Испания, Португалия, Словения.

Лявото през 2014 изостава от процеса на радикализиране в дясното, но през 2015 вероятно ще го догони – и като успехи, и като география, и като самочувствие.

Тук нещо важно. Засега новото ляво не се издига в опозиция срещу радикалното дясно, дори неофашисткото дясно. Обратно, в логиката на патриотизма и национализма то действа дори в синхрон с него. Това е **специфичен европейски израз на вълната на АлтерГлобализацията**.

Новото дясно и новото ляво са **обединени от патриотична платформа**. Новото дясно разбира Глобализацията като инвазия на американската империя, целият свят е разтворен за въздесъщите американски интереси и намеса, националните държави са обезсилени и обезличени, националните правителства всъщност са подставени лица, за да изпълняват колониалната американска воля. Това нарастване на крайно дясното, включително във фашистки и неонацистки форми, всъщност е патриотизъм. Това е **преди всичко патриотизъм**. То е грижа за собствения народ и опазване, първо, на **неговите интереси** – икономически и други, второ – за **стабилизирани на държавата**, трето – за връщане към **национален характер** на държавата, и четвърто – забележете, това е много ключово, за връщане на **поруганото национално достойнство!**

Така навремето е тръгнал Хитлер в началото на 30-те години, въз основа на поруганото достойнство на германския народ. Става дума за историческа чест и достойнство. На германския, на френския, на унгарския, на исландския, на кой да е народ. Разбирате ли?

Новото ляво също носи патриотичната формула, търси националния интерес, свива целите на подновената си класова борба в рамките на своята държава и своето общество. Срещу интернационализма на глобалния капитал и корпорации се възправя национализмът на националния капитал, заедно с патриотизма на „онеправданата работническа класа“ в отделния народ и държава.

Международното обединение предстои. Обединение сред патриотичните десни и обединението сред патриотичните леви в европейски мащаб, засега поне в европейски. Симптом за предстоящо обединяване е „непослушното“ отношение към Русия и Путин, обявени от глобалистката пропаганда и от имперския център (САЩ и Обама) за злото на епохата, за виновници за

опустошаването и войната в Украйна. Стигматизирани са като заплаха за световния мир и международния правов ред. Но странно! Спрямо позициите и действията на Русия и Путин има странно съчетаване – крайнодесни партии, като тези на Орбан и Льо Пен, „за“ Путин и „против“ едностранчивата атака срещу Русия и Путин, а от другата страна – левите партии тип СИРИЗА, пак „за“ Путин. Това е **обединяваща сила на анти-глобализма и алтер-глобализма**. Алтернативната вълна в международните общности и политика, която взема сила от нов патриотизъм и възраждащ се национализъм – едновременно при новите леви и при новите десни.

Днес в Европа **новото ляво и новото дясно застават рамо до рамо**. Единственото, което ги сближава всъщност, е патриотизмът. Това е **новият патриотичен интернационал** в Европа. И това не го разбират нито старите леви, нито старите десни умерени партии.

И новото ляво, и новото дясно са анти-глобалистки като доминиращи ценности и цели, при определянето на ключовите проблеми и предлагане на практически решения. При това **емоцията е все по-класова** – отгоре като национален капитал и капиталисти, отдолу като трудов народ и нация.

Основното вдъхновение идва от идеята за самосъхраняване на народ и нация срещу нео-колониализма на глобализаторите от центъра на Световната империя. Тя вече бе спряна в усилието си за разширяване. Бе спряна през 2010 в Иран. Бе спряна през 2013 в Сирия. Бе спряна през 2014 в Украйна. Бе спряна през последните години в Латинска Америка. Бе спряна в Русия и Евразия. Бе спряна в Китай.

Експанзията и разширяването на глобалния капитал бяха спрени. Спрени от **алтернативна глобална сила**. Точно това ни върна отново в Студената война, в пропагандната поляризация на медиите, в яростната информационна война, в жестоката политическа и идеологическа цензура в нашите уж „либерални и независими“ медии. Вероятно 2015 г. ще отговори на въпроса дали след новата Студена война ще бъдем въввлечени и в Трета световна война – с колосални по брой убийства и разрушения.

Световният смислов код се смени – следва трансформация в битието

От подчинение се преминава към **освобождаване и еманципиране**. От оцеляване в периферията на Империята се преминава към ново **суверенно развитие и просперитет**. От примирение с културното асимилиране и националното обезличаване се преминава към мощно усилие за **съхраняване на културна идентичност и национално достойнство**. От респектирано интегриране към и в един Единен Световен Ред с недосегаем властови център отвъд Океана се преминава отново към **дву-полюсен световен порядък**, към две паралелно организирани глобални системи – икономически и политически, ценностно и идеологически.

ЕднаТА цивилизация не успя да се възцари. Светът отново се връща към идеята и практиката на различните цивилизации и тяхното мирно или враждебно съществуване. Не само по Хънтингтън. Не само след Фукуяма. Но и вдъхновени от нови мислители и политици от XXI век, които тепърва ще завладяват умовете.

Макиавели преди векове бе казал, че *„бездействието на народите е най-добрата крепост за тираните“*. Светът през 2014-2015 г. демонстрира и ще демонстрира на практика, че народите не желаят да се примирят, въпреки че толкова агресивно им налагат да се примирят.

Не желаят да се примирят нито с края на историята, нито със силата и бруталността на Биг Бродър, нито със своята национална ерозия и културно обезличаване, нито със загубата на своето собствено лидерство – поне вътре в държавата си, пред историческото си наследство, имайки ресурси и конкурентни предимства в днешния пътър и многомерен Свят.

Народите вече се събудиха за отстояване на своя суверенитет и достойнство. Виждаме ги по площадите. Стотици хиляди с борбена емоция. Това не бе се случвало от 70-те години в Европа и САЩ. Връщане назад не е възможно, поне аз не си го представям.

Проблемът сега пред нас е, след процеса на турбуленция и реструктуриране, какви ще се окажат реалните структури в Света, в Европа, на Балканите, в Близкия Изток? Ние къде ще бъдем или ще се позиционираме? И това дали ще бъде поредна национална и държавна катастрофа за България или ще бъде ново истинско българско Възраждане?

World System: социологически макро-модел за Глобалната имперска система²⁰

Тук, в опита си за верен анализ и адекватна прогноза, мога да прехвърля методологически мост към теорията на социолога Имануел Уолърстийн за така наречената Световна Система (World System). Това по същество е един структурно-функционален модел, структурно-функционална парадигмална схема, но в мащаба и географията на Света като цяло.

Схемата и моделът на Уолърстийн ни казват и показват, че Западът има амбиция да изгради една **световна имперска система**. Тази амбиция стана сякаш осъществима след 1990 г.

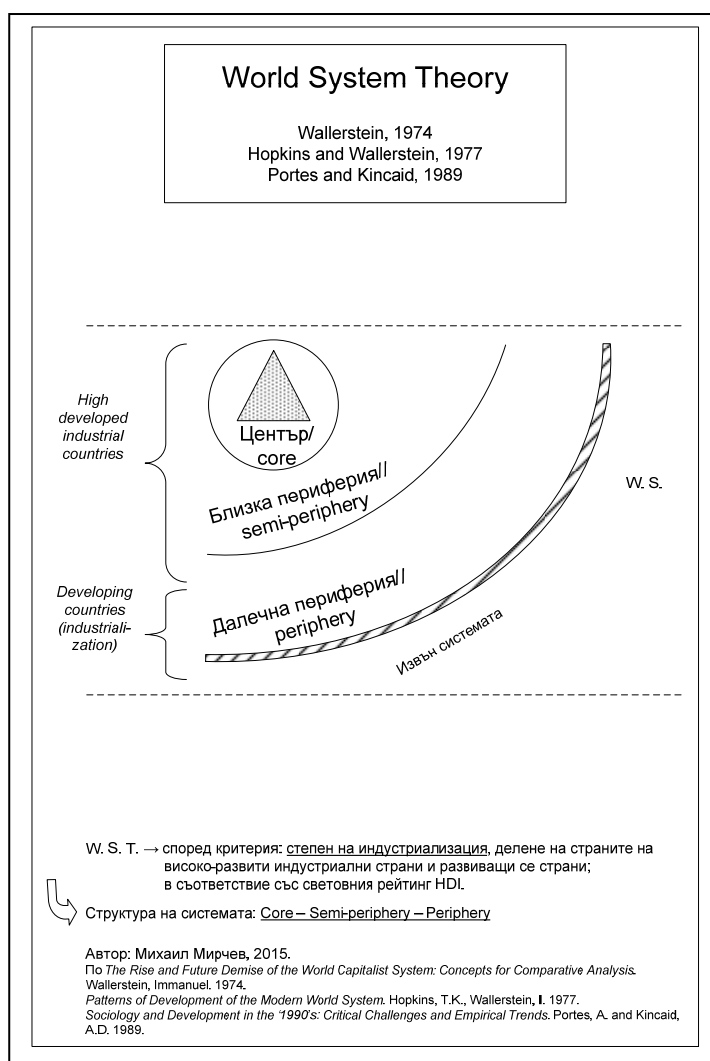
В тази имперска система има ясно обособени поне 4 структурни и функционални компонента:

Център, с концентриране на всички видове капитали – икономически и финансов, научен и технологичен, идеен и ценностен, идеологически и пропаганден, медиен и психологически, изкуство и мода, образци за подражание и младежки субкултури, образовано население и предприемаческа енергия.

Разбира се, в Центъра са и глобалните имперски властови институции, така нар. „Световно правителство“.

Центърът е сила и респект. Той е информирани и филтър за информация. Там се отглежда и привилегирана западният елит. Центърът е магнит за експертите и творческите амбиции от Света. Но е магнит и за огромна гастърбайтерска маса, търсеща оцеляване и готова за свръх-експлоатация и гражданска безработност.

От 1974 (публикуване на модела) до 1990 този Център съществува редом с другия полюс в Москва. След 1991 г. този Център придобива статус на единствен световен. Вече нямаше съперник и коригираща сила. Възцари се така нар. Нов Световен Ред. Започна бързо и категорично Глобализиране на Света. А то е радикално обществено инженерство в мащаба не само на новоприсъединените страни и държави, но и на цели региони – Русия и страните от сегашната Евразия, Балканите, бившите социалистически страни от Централна и Източна Европа, и други.



Така след 1991 г. Центърът на W.S. стана световен. Амбицията и усилието бе да се изгради и максимално географски да се разшири обхватът на Системата. Нямаше организирана съпротива. Мейнстриймът бе безалтернативен. Затова се превърна за 2 десетилетия в мейнстрийм – завладяващ, овладяващ, подчиняващ процес, който се разгръща все по-тотално и все по-в дълбочина на обществата и предишните суверенни държави.

Кои са страните от Центъра? САЩ, Англия-Великобритания, Израел.

Кои са народите? Англо-саксонци и евреи.

Коя е доминиращата религия? Протестантство и юдаизъм.

Какъв е манталитетът? Алчен и безскрупулен индивидуализъм. Всеопазаряващ меркантилизъм.

Каква е културната матрица? „Да имам” (по Ерих Фром), „да се забавлявам” (хедонизъм), „да успявам” (агресивен прагматизъм), „пътуване, мобилност, транзитни пътници” (по Кристофър Лаш), „да съм свободно различен” (вкл. криминален, девиантен, извратен).

Вторият кръг е **Полу-Периферията** в глобалната система.

Това са страни **близки и доверени** на Центъра. Те са привилегировани от Центъра. В тази глобална система сега, както бе България от 50-те до 1989 г. в състава на Съветската глобална система тогава.

Кои са страните от Полу-Периферията? Канада и Япония, Австралия и Южна Корея, Германия и Западна Европа, Холандия и Норвегия, Турция и Саудитска Арабия, Азербайджан и Грузия, Чили и Мексико.

Кои са народите? Различни, и от 5-те континента.

Коя е доминиращата религия? „Светската религия” на мултикултурализма на „отворената държава и общество”, на привидната културна толерантност, зад която става настойчиво интегриране и асимилиране в културния кръг на така нар. „евро-атлантически ценности”.

В този 2-ри кръг на глобалната система се покачва и поддържа „всенароден” висок стандарт на живот. Включително на „работническата класа”, на ниската средна класа, вкл. на имигрантите – чрез щедри социални помощи и интеграционни фондове.

Това е световна **зона на високо потребление**, на „покачването на равнището” (по Ортега-и-Гасет). Това са общества, в които мнозинството от населението има възможност да се ползва от материалните блага на „пост-индустриалното потребителско общество” (по Уолт Ростоу).

Това е зона, в която отделните страни също **участват в глобалния механизъм за концентрация на основните капитали**: финансов и банков, технологичен и иновационен, стопански и индустриален, образователен и културен, символно цивилизационен, човешки и интелектуален, културен и ценностен. Тук се стичат парите и технологиите, умовете и талантите, предприемчивостта и енергията за успех.

Така в страните от Полу-Периферията и Центъра **не само се съхранява богатството, но се акумулира огромен нов и допълнителен ресурс за модернизация и развитие, за растеж и просперитет, за изпреварване и надмощие**. Ресурсите на Света се изсмукват, акумулират се, използват се. Съвкупното богатство расте, надмощието също, самочувствието и високомерието още повече.

И така до кога?

Докато останалата част от Света каже „Стига!”. „Не можем повече и не искаме още!” „Ние, бедните, повече не желаем да обогатяваме богатите!”

И докато вътре в страните от Центъра и Полу-Периферията алчността на елита не поляризира в огромна степен собствените си общества – чрез свиване и обедняване на средната

класа, чрез затискате надолу към бедност на „прекариата” (по Гай Стендинг), чрез формиране на масови аутсайдери, бедняци и гетообщности. Масова бедност вътре в богатите общества!

Тази вътрешна социална поляризираност вече е факт. Стана факт в процеса на Глобализация, през последните 15 години се изостри до крайности. Точно тя води към обществен упадък в тези привилегировани страни. Въпреки богатството и силата им. Води ги към риск от самовзривяване, както вече анализирахме по-горе (по Бжежински и Фукуяма). Предизвиква революционизиране на свръхексплоатираните (на „прекариата”) и на трудово и социално изключените (на икономически и социално „излишните”).

Третият кръг по Уолърстийн е **Периферията**. Това е **далечна, но също доверена и лоялна** към Центъра периферия. Но в тези страни няма ключови за Системата институции. Те поддържат достатъчно висок масов жизнен стандарт, но без масово благоденствие, само за да има социален мир и гражданска безропотност. В тях се натрупва и рискована маса бедност.

Поддържа се **висок стандарт на производство, но са забранени свои марки** (брандове) със световни амбиции. Като пример се сещам за „Шкода” в Чехия или „Сеат” в Испания под крилото на „Фолксваген”. Ако са имали такива световни водещи фирми, в тези страни те биват превземани, обезличавани и дори унищожавани, често чрез благовидна приватизация. Отново се сещам за заводите за кристал в Чехия. Или за нашите военни заводи и лидиращите ни производства в оптиката и електрониката.

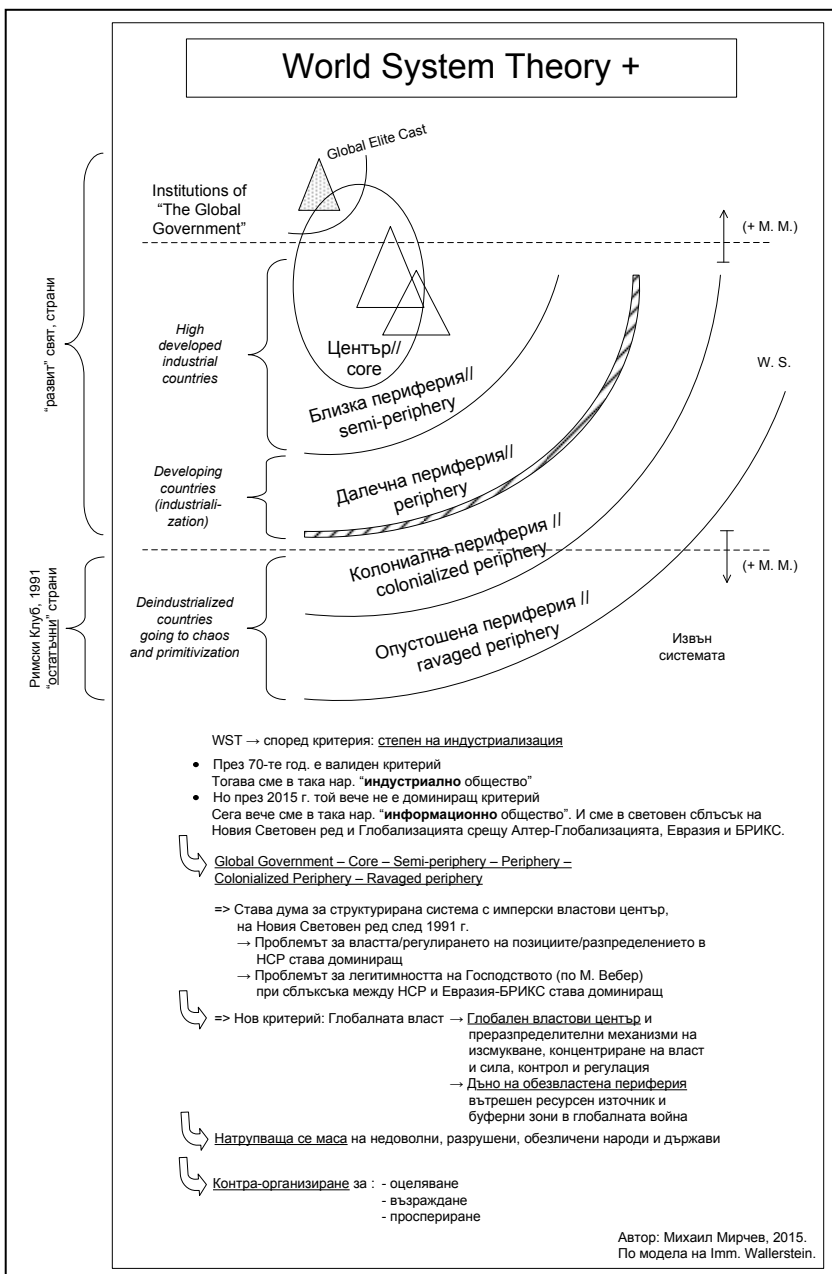
Тук са страни, закачени за големите от Центъра и Полу-Периферията. Послушни и изпълнителни. Сами отказващи се от свои лидиращи производства, марки, ноу-хао, патенти, за да оцеляват в зоната на периферното благоденствие в Системата. В най-малка степен, но все пак обществено благоденствие. Това са страни, които се примиряват със стратегията на оцеляване, само и само да ги оставят в Света на богатите.

Тук елитите като правило са послушни, съгласяват се да изпълняват опасни задачи. Като пример бих дал Полша и ролята им в Украйна от 2014 досега. Такова е поведението и на нашите сегашни войнолюбци срещу Русия.

В повечето от тези страни **обществената структура е раздвоена** – на малко и все по-малко привилегировани елити и заможна висока средна класа срещу огромна маса обедняваща и декласираща се ниска средна класа, обедняваща и декласираща се „работническа класа”, социално изключване на голям процент население, създаване на маса от мизерия, асоциалност, антидържавност. Това е социалната цена на послушанието и примиреното маргинализиране. Това е негативната част от общественото инженерство на глобализаторите от Центъра и Полу-Периферията в Системата.

Четвъртият „кръг“ е **зоната извън Системата**. Това, при избран от Уолърстийн основен критерий „високо икономическо развитие с развита индустрия“, са страни със слабо икономическо развитие, не индустриализирани, с масово неграмотност и първична масова бедност. Това са над 120 страни съгласно световния индекс Н.Д.І. (Индекс на Човешкото Развитие). Преди тези страни бяха от „Третия свят“, бяха определени като „развиващи се“. Сега са слабо развити, бедни, неиндустриализирани, недемократични. През 1999 г. Римският клуб ги нарече „остатъчни“ страни. Сега, 15 години по-късно, ясно виждаме как Глобализацията ги избута и обрече на бедност и жалко съществуване в един друг „остатъчен свят“.

Тази зона е **обект на разширяването и експанзията** на Системата. Разширяване: за да бъдат превзети и глобализирани, да бъдат дарени със свобода и демокрация, с илюзията за човешко щастие по западен образец. Те са обект на присъединяване към и завземане от „универсалната западна цивилизация“ (по Хънтингтън). С идеята и обещанието, че ще се възцари вечно щастие на Земята! Розова утопия, която за 10-ина години се превръща в практическа антиутопия, както се случи с Прехода в България – за какво тръгнахме в началото, 1989-1990, и докъде стигнахме само след 10-ина години!



Тук бих си позволил да доразвия модела и неговата структурно-функционална схема.

По същество има **Център и привилегирована Полу-периферия**.

Но тук нещо важно! Над Центъра се обособява група от глобални властови институции, така нар. „Световно правителство“. А то се владее от една кастова олигархична група (няколко десетки или стотици семейства, глобалната олигархична каста). Онази, която в Gini-статистиката доскоро ни се привиждаше като 1% от населението (на САЩ или по-широко на Запада), отскоро ни се привижда вече като 0,1% от населението, но много по-реалистичен е 0,01% от населението.

Затова над модела на Уолърстийн следва да се обособи ясно властовата надстройка – на глобалните институции съвместно с владеещите ги глобална елитарна каста.

Надолу в модела виждаме далечната и по същество **маргинализираната Периферия**. Тя примирено обира трохите от Трапезата на Богатите и силните от първите два кръга, отпуснатото им от благотелния връх на Системата.

Тук, отдолу и надолу има още един периферен кръг. Това са страни в нова **Колониална Периферия**. Те са предвидени да бъдат абсолютно подчинени. Да бъдат изсмуквани от тях всякакви ресурси – и природни, и човешки, и културно символни.

Предвидено е да бъде разградена нацията им – като макро-общност, която гради националната държава. Държавата губи не само своя суверенитет, но и националната си субстанция. След като държавата бъде денационализирана, тя окончателно бива обезсилена и деградирана до послушна колониална администрация, до безропотна корпоративна администрация.

Има ли сега такива държави? Та погледнете България. Деиндустриализация, безпомощна икономика, затъване в дългова спирала (2015), износ на капитали вместо външни инвестиции. Външни концесии за стратегически природни ресурси (злато и други), приватизация и експлоатация на национални богатства като минерални води, гори, земеделска земя, морски шелф и други. Изсмукване на качествения човешки капитал чрез емиграция – младите, образованите, амбициозните, конкурентните. Смяна на културния код на нацията. Ценностно объркване на децата и младежите, довеждането им до поколенческа безпомощност в национален и държавен мащаб.

В тази посока сега е и огромният натиск над и срещу Гърция. Говори се за дългова криза и фалит на Гърция. Всъщност става дума за опит тя да бъде смачквана като държавен суверенитет и национална самоличност.

В тази посока сега е и огромният натиск над и срещу Гърция. Говори се за дългова криза и фалит на Гърция. Всъщност става дума за опит тя да бъде смачквана като държавен суверенитет и национална самоличност.

Двете съседни балкански страни, които съвсем случайно са и християнско-православни, и русофилски, и с историческо самочувствие, и с прастара своя горда държавност – са подложени на тотален натиск. България да остане в колониалната периферия на Системата, а Гърция да бъде избутана в нея от досегашната ѝ позиция в третата привилегирована зона в Системата. За да сме си дружки! Там някъде далеч в периферията, на разлома между все по-войнствено сблъскващите се цивилизации.



Изсмукване на качествения човешки капитал чрез емиграция – младите, образованите, амбициозните, конкурентните. Смяна на културния код на нацията. Ценностно объркване на децата и младежите, довеждането им до поколенческа безпомощност в национален и държавен мащаб.

В тази посока сега е и огромният натиск над и срещу Гърция. Говори се за дългова криза и фалит на Гърция. Всъщност става дума за опит тя да бъде смачквана като държавен суверенитет и национална самоличност.

Двете съседни балкански страни, които съвсем случайно са и християнско-православни, и русофилски, и с историческо самочувствие, и с прастара своя горда държавност – са подложени на тотален натиск. България да остане в колониалната периферия на Системата, а Гърция да бъде избутана в нея от досегашната ѝ позиция в третата привилегирована зона в Системата. За да сме си дружки! Там някъде далеч в периферията, на разлома между все по-войнствено сблъскващите се цивилизации.

Накрая, има още един външен периферен кръг. Това е най-външният кръг на **Опустошени Територии** – крайната маргинална периферия. Завладяват се държави. Взривяват се отвътре държави и народи под най-различни благовидни идеологически и политически обяснения и пропагандни клишета. Но на практика се получава един ефект на опустошаване.

Това е думата, която използват критиците отвътре на имперския Център, такива като Джоузеф Стиглиц. Ако се вгледаме още в книгата му от 2003 г. „Глобализацията и недоволните от нея“, едно от най-ключовите понятия в нея е **понятието „опустошаване“** – само споменато и недоразвито, но все пак го има. Практиката на Глобализацията в следващите 12 години го потвърждава категорично.

Кои са опустошените страни? Либия и Египет. Ирак и Сирия. Украйна. Всички те бяха извън Системата. Бяха взривени, включени, опустошени.

След едно такова доразвиване на модела Уолърстийн, **къде да позиционираме България? Къде сме ние?**

В този разгърнат модел на Системата ясно се вижда позиционирането на България. Обещавахме ни, а ние искахме, да сме **в третата зона, в Периферията** – маргинална, но все пак донякъде благоденстваща. След 25 години „цивилизационен възход“ се оказахме отвъд разлома в Системата – в зоната на колониална, изсмуквана и обезсилвана периферия. Сега в критичните 2014-2015 г. сме пред риска да пропаднем в зоната на контролирана от Центъра и сателитите му **маргинална опустошена периферия**.

Гърция върви с 1 стъпка назад, но по нашия път. Ако в сегашния си сблъсък с големите и силните не успеят да отстоят своите национални интереси и държавен суверенитет, че от зоната на благоденстваща Периферия, ще бъдат избутани през разлома, към сегашната наша зона на Колониална Периферия, обеднена и безпомощна.

Проблемът за формирането на нов Алтернативен Световен Полюс

Ще мине някакъв период на трансформиране. Може да бъде по-кратък – 3-5 години. Може да бъде по-дълъг – 10-15 години. Но нещо ще се случи. Нещо започна вече да се случва и ще изкристализира в нова глобална структура. Тази нова глобална структура вероятно ще постигне своята **нова устойчивост след периода на трансформация**.

Как бихме могли да прогнозираме позиционирането на основните геополитически сили в тази нова структура?

САЩ, неговите сателити и остатъчната империя вероятно ще останат, тъй като са с огромна мощ. Но е очевидно, че започна да се оформя и втори полюс – Русия и Евразия, Китай и БРИКС, нов алианс от вече около 60 страни. На практика това е формиращ се нов алтернативен геостратегически полюс.

Вторият полюс е почти оформен. Политически се оформя. Лидерите му са изявени. Банка вече си имат – Азиатска Банка за Инвестиции. Започват да формират алтернативна международна валутна система. Започват да обособяват свое, ако се наложи – обособено от другия свят, донякъде отделено и паралелно, много жизнеспособно икономическо пространство, собствена икономическа и търговска структура, своя банкова и финансова система. Променят културния модел. Променят идеологическия модел.

Вече на практика **живеем в двуполюсен свят**. За мен големият проблем е дали в подалечна перспектива от 5-10-15 години, ще може да се открият още един – трети, или още един – четвърти, макро-полюси. Кандидати вече има. Дори съседна Турция с нейната амбиция да ов-

ладее отново бившите предели на Османската империя. Но при всички случаи **еднополюсният свят умря през 2014-2015 г.**

Разширяването на Империята достигна своя предел през 2014 г. Последните зони за разширяване можем да ги видим в Ирак, в Либия и Египет. И оттам нататък разширяването се препъна. Защото подобен сценарий имаше и за Иран. От три години се говори за съответна война отвън или за взривяване на иранското общество отвътре, но това не се случи. Иран е огромна държава с огромен потенциал. Потенциал включително за регионално лидерство. Подобен сценарий не се осъществи и с много по-малката, на ръба, но все още оцеляваща Сирия.

Империята няма накъде да се разширява. Външната граница на тази имперска структура вече е очертана. Оттам нататък те не могат да се разширяват. **Могат само да губят части, които в момента са им подчинени.** Части от перифериите си, които ще избират алтернатива и ще се прехвърлят към нововъзникващи геостратегически центрове. Или пък да намират някаква форма на независимост, на еманципиране. Поне частично. Това е много важното нещо, което се случи през 2014 г. И оттук нататък ще продължи да се разгръща и да изкристализира, да намира формата си и точната си география, географското си позициониране. Вече ги има, от една страна, полюсът на глобализацията и глобализаторите, и от друга страна – полюсът на Алтер-Глобализацията.

Има кандидатури за **още два алтернативни полюса – мюсюлмански.**

Много е интересно при тях как ще се развият нещата. От една страна, това е **Ислямска държава** и всичко, което можем да подведем като родствено на Ислямска държава. Джихадизмът, много рязкото цивилизационно връщане назад, не просто към ново средновековие, а към примитивизъм на общество от VII век. Тук вероятно също ще се формира някакъв център. Но се съмнявам, че целият мюсюлмански и арабски свят ще се поддаде на това.

В тази мащабна геовойна между двете цивилизации, между ислямския свят и християнския свят, която на практика вече е започнала и е в доста гореща фаза, и разгърната фаза, вероятно ще се формира един **втори арабско-мюсюлмански център на умерения ислям.** Не на джихадисткия ислям. На модернизирания ислям. В много големи дози – на светския ислям. Включително този ислям, който иска на здрава основа да се вгради в икономическата глобализация на Света. Да не се изключва от него. По линия на закона, а не на беззаконието, за да бъде важен елемент от новата световна икономическа глобализирана структура.

Къде е България в това мащабно пренареждане на Света?

България като страна е **гранична.** Тя е страна на разлома.

България е включена в едната структура – на Империята след 1990 г. Но е много зависима и от другите структури, от новоформиращите се алтернативни световни полюси и центрове. От тази гледна точка България е в изключително деликатна и рискова ситуация. Деликатна, защото сме принудени да балансираме. А самото балансиране, ако визираще конкретни политици и конкретни политически формации, през последните 20 години бе и продължава да бъде непосилна задача.

От друга страна, ние българите можем просто **да бъдем пожертвани.** Защото сме периферни и много обезсилени отвътре, без ясна своя позиция. Ние сме удобни в буквалния смисъл на думата и можем да бъдем пожертвани в геостратегическите игри и трансформации, които предстоят.

Това е риск, който вече е надвиснал над нас. Виждате какво започна да се случва в Пазарджишко, в Гърмен, в Орландовци, в Нови Хан и Луковитско. Циганските гета са в състояние да взривят България. Особено ако са използвани от сепаратистката и все по-агресивната ДПС. От друга страна, в момента говорим за едни десетки и стотици танкове, които могат да навлязат на

територията на България. България е залогник във войната срещу Русия. Ще бъде въвлечена като фронтова държава.

Два световни полюса, но с различна структура, характер и функциониране

Тук накратко ще маркирам един методологически акцент.

Двата световни полюса имат **принципно различна структура и характер**. Те са полярно противоположни като тип консолидация, като тип структуриране, като тип политическо изработване на решение, като тип вътрешен взаимен контрол.

Едната структура, на Империята от 90-та година насам, е **строго йерархизирана**, с изтегляне към върха и към центъра. Свръхизтегляне на всякакъв вид власт и на всякакъв вид стратегически ресурси. Колкото повече се отива към перифериите, особено като се прекрачи зоната на привилегированите периферии към колониалните периферии и опустошените зони, има обезгласяване, обезвластяване, обезсилване. И лишеност не само от стратегически ресурси, но и от ресурси за нормален живот, работа, и цивилизовано възпроизводство.

Всички стратегически ресурси се изтеглят към и в Центъра и Полу-Периферията. Плюс много строга йерархия. **Йерархичен принцип, свръх централизиран** – все повече. Свръхконцентрация на власт – все повече. Това от гледна точка на свободата значи по-малко свобода, още по-малко свобода, никаква свобода. От гледна точка на демокрацията означава по-малко демокрация, по-изпразнена демокрация, по-деформирана демокрация, откровена диктатура.

Това е структурата, принципа на изграждане и функциониране. А сега, когато това е световен полюс във военновременна ситуация, стагнацията вътре в системата се усилва многократно, свободите се отнемат законно, социалните придобивки се свиват, бедствието за 70% от населението се усилва. Всичко това се прави бързо и системно, и политически декретирано, и властово всеотстранно след 9 септември 2001. Оттогава 13 години...

Новият алтернативен световен полюс няма такава йерархизирана и недемократична структура. Той има **структура на мрежа**. Там принципът на съчетаването и взаимното действие е на **хоризонтален договорен и консенсусен принцип**. Там никой не командва императивно. Там няма един лидер, няма една господстваща държава. Няма една банка. Няма дори една валута. Ще се откажат от долара, но засега няма да отидат към друга обща алтернативна валута. А ще отидат към един грозд от валути със съответния механизъм на плаващи курсове между тях.

Всичко е хоризонтално, няма строга и регламентирана йерархия. Действа принципът на съгласието и консенсуса.

И вижте как този „полюс“ не е на едно място, **разпръснат е по Света**. От една страна са Русия и Евразия. Това е един грозд от държави. До тях има един Китай. Около Китай има други държави, които вероятно ще се присъединят. Може би Виетнам. Вероятно Индия, те са вътре в БРИКС. Отиваме далеч в един съсипан, опустошен континент като Африка и единствената може би читава държава с мощ – Южна Африка. След което отиваме в още един континент – Южна Америка.

Всичкото това е „полюс“. Но това полюс ли е? Полюс, винаги в кавички. Това не е полюс, защото това е една много гъвкава, пластична, динамична мрежова структура. В тази мрежова структура може да се влиза и да се излиза. Може да се влиза при някакво условие и да се излиза, ако нещо не се случи. Може да се участва само частично и инцидентно. Но може да се участва и с много по-системен ангажимент. Всеки сам избира.

Структурата, характерът, начинът на организация тук са принципно различни. Спойката е принципно различна като тип, като характер. В тази мрежова алтернативна структура има много активно търсене на взаимност, на формули на взаимност. Има **гъвкаво съчетаване на интереси**. Именно съчетаване на интереси, а не подчиняване на един макро-интерес и всички други да отстъпват компромисно. Всеки от участниците в тази мрежова алтернативна полюсна структура сам по себе си не участва универсално – той е интересен за другите и преди всичко участва на базата на **основните си конкурентни предимства**. Русия с едно, Китай с друго, латиноамериканските държави с трето, Индия с четвърто, Бразилия с пето и т.н.

Става дума за алтернативна формация с **пулсиращ състав и структура**.

А вижте как действа йерархичният полюс на Империята. Когато се бори срещу когото се бори, той действа по два начина. Първо, говори се за така наречената „стратегия на анакондата“. Затваря обръч и той те притиска, пристяга. Идва до теб и отвън те лишава от ресурси, от буфер, от партньори. След което отвътре те взривява с революции. Недоволници, искрени недоволници, платени недоволници. Във всяко едно общество ще намерите достатъчно. Отвън те задушават, отвътре те взривяват. Където успяват, успяват. На много места досега успяха. Препънаха се в Иран. Практически се препънаха в Сирия и се препънаха с Русия. Това е. Заобикаляш, стягаш, задушаваш. Взривяваш, навлизаш, овладяваш. Опустошаваш и използваш ресурсите. Елиминираш като субект. Превръщаш го в провинциална, териториална, някаква далечна марионетка.

Докато новият алтернативен „полюс“ функционира по съвсем друг начин. Един ще падне, друг ще го замести. Едната държава може да бъде извадена, може да бъде купена, може да бъде взривена, но има много други кандидати. Това е много важно. И тази пластична структура има няколко фази на алтернативност и притегляне на бивши сателити на Империята. Първо има дистанциране. Някакви форми на дистанциране от Биг Брадър и неговото господство и безпардонност. След което започва да се отстоява някаква зона на самостоятелност – „ето, по тези въпроси няма да ни се бъркате“. След това има ситуативно противопоставяне – нещо се случва и ние изведнъж се оказваме в противниковия лагер. И накрая, ставаш член на алтернативен блок, отделяш се от Империята и заставаш срещу нея.

Нататък нещо много важно. Отнасям го към надстройката, към културната надстройка в обществото.

В Биг Брадър-ската имперска структура какво има? Има **мултикултурно преплитане, мултикултурно вплитане** на различни нации, народи, традиции, религиозни традиции, исторически традиции. Влизаш обаче вътре и започва един много мощен процес на асимилация. Под формата на свобода, демокрация и толерантност, започва един тотален процес на асимилиране към едната култура, към едната ценностна система, към едните поведенчески образци. Има мултикултурност, която се вплита, преплита се, след което механизмът започва да я мачка, мачка, мачка. За да се отнема традицията на отделната нация, за да се разколебава, за да се пренастройват ценностните кодове, за да се влезе в монокултурата на „евро-атлантическите ценности“.

Можете ли да си представите йерархизирана имперска структура и много видове културни подсистеми вътре да действат? Това по принцип е невъзможно. Щом има толкова йерархична, строга и свръхцентрализирана система, значи всичкото това няма да стане само в армията, в политиката, в икономиката и във финансите, то няма как да не стане и в културните кодове. Тоест, всичките други култури, които влизат при нас, трябва да ги приемем, за да ги превърнем като нас, културно и ценностно да ги асимилираме.

Докато в алтернативният полюс не е така. Има реално **мултикултурно съхраняване**. Това е презумпцията, когато влизаш в тази алтернативна мрежова структура. Но това е и крайният резултат. Запазва се идентичност. Запазва се традиция. Запазва се ценностен модел. И което е най-важно – запазва се самоуважението и чувството за достойнство на тези, които се присъеди-

няват. Няма опит за посегателство – нито върху ценностите, нито върху културните модели. И в края на краищата няма опит за посегателство върху самоуважението на народите и чувството им за достойнство. Мисля, че това е от изключителна важност. И затова всъщност първата система ерозира духовно, ерозира мотивационно. Докато втората система на това равнище е изключително жизнено енергийно заредена.

От едната страна, всички трябва да станем като образците в холивудските филми, а от другата страна, се формира новата мрежова структура, която действително е мултикултурална. В империята на Новия Световен Ред се говори за мултикултурализъм, но Холивуд и Макдонълдс поглъщат всичко. В мрежовата алтернативна световна структура мултикултурният суверенитет е нещо инициално подразбиращо се. За него дори няма нужда да се говори. То просто е реалност – подразбираща се и консенсусна като принцип.

И така, властовата география в Света започна да се трансформира през 2014 земертърсно и турбулентно. Очаквам идващата 2015 да бъде още по-инфарктна за изплъзващата се власт на Новия Световен Ред, както и вероятно ще бъде още по-енергично успяваща за Алтер-Глобализма. Перспективите за България, Европа и Света са полярни, едни ще зъзнат и премръзват, други ще са под жаркото слънце и ще прегряват. В този водовъртеж сме и ние изследователите и анализаторите. Надявам се за добро и с доброто.

Вместо заключение

Уважаеми колеги, всички ние живеем, а като учени – и работим, на фона на драматични събития в Европа и Балканите, в Украйна, в Близкия Изток и Турция, в целия Свят. Като учени и изследователи всъщност сме в лабораторията на значими трансформации. Обществени, след това политически. Политически, и след това обществени.

Мисля, че от нас се очаква да ги анализираме достоверно, а не идеологизирано, не догматизирано. Да ги анализираме многомерно, а не едностранчиво. Да правим точни прогнози, а не да си измисляме някакви спекулативни неща. По този начин бихме подпомогнали активните граждани и овластените политици да се ориентират навреме и вярно в практическата сложност на нещата, да могат вярно да се ориентират към едни реалистични и полезни, поне за България, перспективи.²¹

Тук има един деликатен въпрос, няма как да му се изплъзнем.

Ние, българските хуманитарни учени и обществени изследователи, **имаме ли гражданска смелост** да слизаме до корена на проблемите – дори когато това носи лични опасности и неудобства? Имаме ли свобода на духа и мисълта, за да се качваме до ясни и перспективни проекции – отвъд догматизма на парадигмите и идеологемите? Имаме ли импулс да алармираме навреме обществото и политиците, за да предлагаме изпреварващо практически решения?²²

Пред така зададените въпроси немалко от нас навеждат гузно поглед. Отговорът е песимистичен. Но, според мен, има поводи и за оптимизъм.

През 2014 г. вече имаме нови работещи **интелектуални центрове**, нови **списания** и творчески трибуни за експертиза, има вече **олевяващи десни, които се вразумяват и изтрезняват интелектуално** от либерално-либертарианските моди, има вече и **осмеляващи се леви** – излизащи изпод похлупака на вменената им историческа обреченост. Има публични **дискуссионни форуми**, които **събуждат мисленето**.

Следващата стъпка е търсене и постигане на **консолидация**, защото досега горните феномени са крайно индивидуализирани, работи се поединично или в малки затворени групи. Но само като общност, само като енергична колективна експертиза ние имаме **шанс срещу барие-**

рите и страховете на „политическата коректност“ – и в медиите, и сред политиците, и в колегиалните среди и университети, и в анализите и прогнозите ни.

В този смисъл „критичната“ 2014 е **оптимистична година!** Фатално критичната предстояща 2015 г. очаквам да бъде още по-оптимистична. Свободен дух, въоръжен със свободна творческа мисъл и професионализъм не може да не ни зарежда с оптимизъм.

Цитирания и бележки

- ¹ Подробно тези тези са изложени в моя публична лекция „**Критичната 2014: изборите и обществото на България в цикъла на световната криза 2008-2014 г.**“, УНСС, 20 март 2014, пред 120 студенти, докторанти, колеги, журналисти.
- ² ФУКУЯМА, Франсис. (1999) **Големият разлом. Човешката същност и възстановяването на обществения ред.** Изд. „Рива“, С., 2001.
- ³ БЖЕЖИНСКИ, Збигнев. (2012) **Стратегическа визия. Америка и кризата на глобалната сила.** Изд. „Обсидиан“, С., 2012.
- ⁴ БУРДИЙО, Пиер. **Ответен огън.** Унив. Изд. „Св. Климент Охридски“, С., 2008, с. 19.
- ⁵ По този въпрос изрично се е произнесъл още Макс Вебер в неговата ключова книга: **Ученият и политикът.** Изд. „ЕОН“, С., 2000.
- ⁶ Съгласно кръглия модел на обществото като система: България, Стоян Михайлов, 1965 г. Виж в МИРЧЕВ, Михаил. **Текстове 2. Покана за социология.** 2-ро доп. и прер. издание. Изд. „М-8-М“, С., 2011, с. 305-336.
- ⁷ BODDY, Clive R. **The Corporate Psychopaths Theory of the Global Financial Crisis.** In: Journal of Business Ethics. Vol. 102, (2), 2011, pp. 255-259. Тук можем да се обърнем и към друг важен текст: **World Wealth Report: Rich Getting Richer** (2015, Capgemini). Говори се вече за така нар. „Psycho-Capitalism“.
- ⁸ Американският долар е подложен на ограничаване, изтласкване и елиминиране като доминираща световна валута. Броят на държавите, изоставили долара и преминаващи към разплащания в други валути ускоряващо се увеличава след 2012 г. Вижте само списъка: Бразилия, Уругвай и Аржентина; Китай, Виетнам и Тайланд; Австралия и Южна Африка; Русия, Беларус, Казахстан, Армения, Евразия; Турция и Египет; Иран и Индия. Алтернативните финансови центрове вече имат ясно географско позициониране: Москва, Пекин, Ню Делхи.
- ⁹ МАРКУЗЕ, Херберт. (1964) **Едноизмерният човек. Изследвания върху идеологията на развитото индустриално общество.** ИК „Христо Ботев“, С., 1997.
- ¹⁰ FUKUYAMA, Francis. **Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy.** Profile Books, 2014.
- ¹¹ ФРОМ, Ерих. (1941, 1965) **Бягство от свободата.** Изд. „Захарий Стоянов“, С., 1998.
- ¹² ФУКУЯМА, Франсис. (1992) **Краят на историята и последният човек.** Изд. „Обсидиан“, С., 2006.
- ¹³ БЕЛ, Даниел. (1976) **Културните противоречия на капитализма.** Изд. „Народна култура“, С., 1994.
- ¹⁴ МИРЧЕВ, Михаил. **Икономически функции на съвременното българско семейство.** В: „Научни трудове“, Изд. комплекс – УНСС, 2015.
- ¹⁵ МИРЧЕВ, Михаил. **Трудово-производително разслояване. Двете нови класи.** В: **Социална динамика и цивилизационно разслояване.** Изд. „М-8-М“, С., 2009, с. 293-315.
- ¹⁶ Авторитетно е мнението на Уолърстийн, че след краха на неолиберализма, след краха на долара като световна резервна валута, след провала на историческото самодоволство на Маргарет Тачър (TINA, “There is No Alternatives”) Светът търси нов политически и икономически баланс в обратна посока: завръщане към протекционизъм, правителствата започват отново да спасяват пропаднали предприятия, прилагат отново кейнсиански контрамерки, завръщат се към социално-балансиращи разпределителни политики – при това както в глобалния богат Север и Запад, така и в глобалния беден Юг и Изток.

- ¹⁷ ФРОМ, Ерих. (1941, 1965) *Бягство от свободата*. Изд. „Захарий Стоянов”, С., 1998.
- ¹⁸ Подробно в: МИРЧЕВ, Михаил. *Социална диференциация в годините на Прехода и Кризата (1990-2008, 2008-2012)*. В „Изследвания по история на социализма в България. Преходът – II”. Том 4. ЦИПИ, С., 2013, с. 338-407.
- ¹⁹ СТЕНДИНГ, Гай. *Прекариатът – новата опасна класа*. Изд. „Труд и право”, С., 2013.
- ²⁰ Теория за World System на Immanuel WALLERSTEIN. Виж: WALLERSTEIN, Immanuel. *The Modern World-System. Vol. I*. Academic Press, New York/London, 1974. Развива се впоследствие в множество книги като: *Does Capitalism Have a Future?*, 2013; *The Decline of American Power*, 2003; *Alternatives: The US Confronts the World*, 2004.
- ²¹ Това бе обосновано като доминанта в развитието на световната социология, и специално на социологията на политиката, след 2002 г. от колегата Майкъл Буравой. Той бе и ръководител на Международната социологическа асоциация. Този прагматичен акцент в съвременната социология бе наречен Public Sociology. Виж: BURAWOY, Michael. *2004 American Sociological Association Presidential address: For public sociology*. In: *American Sociological Review*, Vol. 70 (1), 2005, pp. 4-28.
- ²² Пиер Бурдийо би отговорил „да”. Според него „без да разобличаваме, ние социолозите можем да предприемем демонтаж на тези неолиберални мрежи (той ги нарича още „мъглявини”) и да покажем как обръщането на идеите се поддържа от едно съответно обръщане във властта.” Виж: БУРДИЙО, Пиер. *Ответен огън*. Унив. Изд. „Св. Климент Охридски”, С., 2008, с. 53-54.